

Засновник: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Видається з 01.01.1998 р. Виходить двічі на місяць. **Головний редактор** Т. Гранчак, д-р наук із соц. комунікацій, ст. наук. співроб., заввідділу політологічного аналізу. **Редакційна колегія:** Л. Чуприна, заввідділу оперативної інформації, Т. Дубас, заввідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів. Комп'ютерний дизайн: Г. Булахова.

Адреса редакції: НБУВ, просп. 40-річчя Жовтня, 3, Київ, 03039, Україна. Тел. (044)524-25-48, (044)525-61-03. E-mail: siaz2014@ukr.net, www.nbuv.gov.ua. Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

№ 24

ЗМІСТ

Коротко про головне

Верховна Рада прийняла Бюджет-2016.....4

Аналітика

Тарасенко Н.

Політичні підсумки 2015 року очима експертів.....6

Закіров М.

Рік роботи уряду А. Яценюка у відгуках експертів.....20

Рябоконт А.

**Изменения в Налоговый кодекс Украины
(в комментариях экспертов и СМИ).....25**

Рудь І.

Батальйон «ОУН»: роль у військових діях та політичних акціях.....34

Економічний ракурс

Кулицький С.

Розвиток економіки України у 2015 р.: попередні підсумки.....39

Наука – суспільству

До 100-річчя НАН України

Основні напрями діяльності НАН України.....	53
Корпоративне співробітництво.....	57

Наука України сьогодні

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти.....	60
Перспективні напрями розвитку української науки.....	62
Аерокосмічна і авіаційна галузі	64
Практичні впровадження науково-дослідних і проектно-технічних напрацювань.....	67
Інноваційні розробки та технології.....	68

★

Шановні колеги!

★

Від щирого серця вітаємо Вас із наступаючим
Новим 2016-м роком та Різдвом!

Бажаємо, щоб Новий рік для Вас був наповнений
теплом і злагодою, любов'ю і радістю, успіхами і новими
досягненнями, добробутом і стабільністю!

★

Зичимо Вам творчого натхнення, здійснення
професійних планів та всіх мрій і задумів.

★

★

Із сподіванням на розвиток нашої співпраці,
колектив Національної юридичної
бібліотеки, Служби інформаційно-аналітичного
забезпечення органів державної влади (СІАЗ)
Національної бібліотеки України
імені В. І. Вернадського

★

Коротко про головне

Верховна Рада прийняла Бюджет-2016

Бюджет України на 2016 рік було прийнято в ніч з 24 на 25 грудня, за нього проголосували 263 депутати. Цьому передувало закрите засідання Кабінету Міністрів і парламентського бюджетного комітету. У підсумку, як повідомила під час представлення держбюджету в парламенті міністр фінансів Н. Ярецько, в законопроекті були враховані близько 20 змін, запропонованих народними депутатами.

Документом передбачено: доходи у сумі 595,1 млрд грн; видатки у сумі 684,5 млрд грн; дефіцит бюджету визначено у 3,7 % прогнозного ВВП.

На наступний рік передбачено значні витрати на оборону та безпеку на рівні 113,6 млрд грн або 5% ВВП.

Законом визначено на 31 грудня 2016 р. граничний обсяг державного боргу в сумі 1 501 479 663,5 тис. грн.

Також встановлено прожитковий мінімум на одну особу в розрахунку на місяць у розмірі з 1 січня 2016 р. – 1330 грн, з 1 травня – 1399 грн, з 1 грудня – 1496 грн.

Мінімальну заробітну плату у 2016 р. встановлено у місячному розмірі: з 1 січня – 1378 грн, з 1 травня – 1450 грн, з 1 грудня – 1550 грн; у погодинному розмірі: з 1 січня – 8,29 грн, з 1 травня – 8,69 грн, з 1 грудня – 9,29 грн.

Окрім цього Законом встановлено, що у 2016 р. рівень забезпечення прожиткового мінімуму (гарантований мінімум) для призначення допомоги відповідно до Закону України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» у відсотковому співвідношенні до прожиткового мінімуму для основних соціальних і демографічних груп населення становить: для працездатних осіб – 21 відсоток, для дітей – 85 відсотків, для осіб, які втратили працездатність, та інвалідів – 100 відсотків відповідного прожиткового мінімуму. Розмір державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям у 2016 р. не може бути більше ніж 75 відсотків рівня забезпечення прожиткового мінімуму для сім'ї.

Після прийняття Закону «Про державний бюджет України на 2016 рік» значна частина експертів і політиків звернула увагу на збільшення фінансування силових структур. Як зазначив Прем'єр-міністр України А. Яценюк, загальний обсяг фінансування сектору національної безпеки України наступного року збільшено на 16 млрд грн.

Він пояснив це необхідністю захисту держави від військової агресії і діяльності диверсійних груп. «Найбільший обсяг коштів виділяється на

національну безпеку і оборону: для наших воїнів, які борються з російською військовою агресією, на наших нових поліцейських, на нашу Національну гвардію, всіх тих, хто захищає Україну, захищає наш суверенітет і нашу територіальну цілісність. У 2016 році загальний обсяг фінансування для всього сектору національної безпеки і оборони збільшений на 16 млрд гривень і в цілому це буде 113 млрд гривень», – зазначив А. Яценюк.

За його словами, ці кошти в першу чергу підуть на збільшення грошового утримання силовиків. Прем'єр також підкреслив, що значний обсяг коштів буде спрямовано на модернізацію та оновлення ЗСУ, «на нову техніку, нове обладнання, тренування як у Збройних силах України, так і Національної гвардії, Національної поліції і в цілому всієї правоохоронної системи країни».

Разом з тим Прем'єр-міністр України зазначив, що уряд вперше виділив 60 млн грн на фінансування Меджлісу кримськотатарського народу. «Вперше в держбюджеті передбачена сума фінансування на наш братський кримськотатарський народ», – зазначив А. Яценюк.

В цілому він розцінив прийняття Верховною Радою України Закону «Про державний бюджет України на 2016 рік» як «вотумом довіри обраному плану і курсу реформ».

За оцінками фахівців, прийняття бюджету — однозначний плюс для країни, оскільки це один з факторів, що дозволяє зберегти співпрацю з МВФ, адже без його фінансової підтримки економічний колапс неминучий.

Водночас значна частина експертів вважають, що в бюджеті на 2016-й рік закладені нереальні макроекономічні показники (інфляція на рівні 12 %, зростання ВВП на 2 %, а курс гривні – 24,1 грн/дол. на початку року і 24,4 грн/дол. наприкінці року). Вони наголошують, що бюджет потребує певних змін саме тому, що між прогностичними цифрами потенційного кошторису на 2016 рік і показниками прийнятого документа багато розбіжностей (*Бюджет-2016: на что и сколько потратят денег // <http://www.segodnya.ua/economics/enews/byudzhnet-2016-na-chto-i-skolko-potryat-dengi-infografika-678440.html> - 2015. – 25.12; Верховна Рада України ухвалила Закон «Про Державний бюджет України на 2016 рік» // <http://rada.gov.ua/news/Novyny/122459.html> - 2015. – 25.12; Бюджет-2016. Що депутати прийняли вночі // <http://ua.korrespondent.net/business/financial/3607794-buidzhnet-2016-scho-deputaty-priynialy-vnochі> - 29'15. – 25.12; Между прогнозами на следующий год и показателями Бюджета-2016 нет ничего общего // <http://kp.ua/economics/524474-ekspert-mezhdu-prohnozamy-na-sleduuischyi-hod-y-pokazateliamy-buidzheta-2016-net-nycheho-obscheho> - 2015. – 25.12).*

Аналітика

Н. Тарасенко, мол. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Політичні підсумки 2015 року очима експертів

2015-й рік, що вже майже минув, у політичному плані для України був традиційно яскравим і багатим на події. Найпомітнішими з них стали місцеві вибори, «запуск» Національної поліції, створення Антикорупційної прокуратури. Серед успіхів на міжнародній арені центральне місце займають обрання України до Ради Безпеки ООН і довгоочікувана рекомендація Єврокомісії про скасування віз.

Головною політичною подією року, на думку більшості експертів, стали вибори до місцевих органів влади, які завершили електоральний цикл і формування нової структури влади. Вибори регламентувалися новим Законом України «Про місцеві вибори», який запровадив низку нововведень, окремі з яких стали підставою для критики міжнародними та українськими спостерігачами законодавчого забезпечення виборів як недосконалого, недоопрацьованого, заплутаного.

Серед найбільш значущих новацій було запровадження двотурових виборів мерів міст із населенням понад 90 тис. жителів, заборона участі в перегонах блоків політичних партій, дозвіл на участь у виборах усім партіям, незалежно від дати їх реєстрації, обов'язковість присутності в списку партії не менше 30 % представників однієї статі, запровадження пропорційної системи при голосуванні за депутатів райрад, міськрад та облрад і збереження мажоритарної у селах і селищах з населенням до 90 тис. Крім того, Закон уперше передбачив обрання старост – нових посадових осіб місцевого самоврядування в об'єднаних територіальних громадах. Для 159 об'єднаних територіальних громад та відповідних сільських, селищних, міських голів ці вибори стали першими.

Однак не скрізь вибори пройшли легко. У Красноармійську Донецької області 25 жовтня вони не відбулися через відсутність бюлетенів. Місцевий суд скасував постанову Красноармійської міської виборчої комісії про друк бюлетенів у фізичної особи-підприємця. Через відсутність бюлетенів не відбулися вибори і в Маріуполі.

Також не відбулося волевиявлення в окупованому Криму та в окупованих регіонах Донбасу.

Через зрив виборчого процесу Верховна Рада прийняла рішення перенести вибори в Маріуполі і Красноармійську на 29 листопада. Утім, після їх проведення виборчий процес також не завершився. У результаті тривалих протестів проти визнання результатів виборів міського голови Кривого Рогу, де згідно з даними Центральної виборчої комісії, переміг Ю. Вілкул з різницею у 752 голоси, Верховна Рада прийняла рішення про призначення позачергових виборів у цьому місті на 27 березня 2016 р. у порядку, визначеному Законом про місцеві вибори.

Загалом у перегонах узялі участь місцеві осередки 132 партій. При цьому політичні вподобання українців зазнали значних змін порівняно з попередніми виборчими кампаніями. На початку грудня Київський міжнародний інститут соціології оприлюднив дослідження «Динаміка рейтингів політичних партій». Під час аналізу участі політичних сил у виборах 2007, 2012 та 2014 р. були використані дані Центрвиборчкому, а на місцевих виборах 2015 р. – дані щодо середнього рівня підтримки партій по Україні. В усіх виборчих кампаніях брали участь лише партії «Батьківщина» та «Свобода». Інші партії або вже не беруть участь у виборах або у 2015 р. трансформувалися в нові політичні проекти (<http://glavcom.ua/articles/35646.html>).

Таблиця 1. Результати виборів до Верховної ради і місцевих органів влади*

	2007	2012	2014	2015
Наша Україна і самооборона	14.15			
Партія регіонів	34.37	30		
Компартія	5.39	13.18		
УДАР		14.0		
Радикальна Партія Олега Ляшка		1.1	7.4	6.7
Опозиційний блок			9.4	11.5
Блок Петра Порошенка			21.8	19.4
Самопоміч			11.0	6.3
Народний фронт			22.1	
УКРОП				7.3
Батьківщина	30.7	25.5	5.7	12
Свобода	0.8	10.4	4.7	6.7
ЯВКА	57.94%	57.98%	52.42%	46.60%

Лідерами на політичному полі країни у 2015 р. соціологи називають «Блок Петра Порошенка», ВО «Батьківщина», «Самопоміч» і «Опозиційний блок». При цьому, за даними дослідження, підтримка «Блоку Петра Порошенка» постійно в році, що добігає кінця, знижувалася: якщо навесні 2015 р. партію підтримували 16 %, то восени підтримка знизилася до 11,5 %. Рейтинг «Батьківщини» восени становив близько 11 %. Підтримка «Самопоміч» з весни до літа знизилася з 10 до 7 %, і восени трималася

відносно стабільно. «Опозиційний блок» мав втрати між весною і літом, але до осені знову вийшов на рівень весни.

Аналізуючи рейтинги «Батьківщини» та «Свободи» за останні п'ять років, соціологи дійшли висновку, що восени 2012 р. вони почали стрімко зростати і досягли максимуму під час парламентських виборів 2012 р. Далі відбувалося зниження рейтингу «Свободи» до жовтня 2014 р., а потім стабілізація на рівні 2 %, на парламентських виборах 2014 р. «Свобода» отримала 4,7 % голосів тих, хто прийшов на вибори (або 2,5 % від зареєстрованих виборців). Натомість, рейтинг партії «Батьківщина» протягом 2010–2013 рр. коливався від 10 до 15 %, з весни 2014 р. він істотно впав до 3 %. Протягом останнього року відбувалося значне зростання рейтингу партії Ю. Тимошенко – до 13 %.

Аналізуючи динаміку підтримки «Блоку Петра Порошенка» з березня 2014 р., дослідники дійшли висновку, що найнижчий результат президентська партія мала на старті парламентської виборчої кампанії у липні 2014 р. Але рейтинг «Блоку Петра Порошенка» зростав стрімко і у вересні 2014 р. вже становив 18 %. Щодо Радикальної партії О. Ляшка, то після зростання і падіння в першій половині 2014 р. з вересня рейтинг партії стабілізувався на рівні 4–6 %.

«Опозиційний блок» зростав протягом року з вересня 2014 до вересня 2015 р. – до 6 %. «Громадянська позиція» впала з 6 до 2–3 % і протягом останнього року цей показник не змінюється. Щодо «Правого сектору», то його рейтинг дорівнював приблизно 1 %, але після парламентських виборів жовтня 2014 р. він зріс майже до 4 %.

Що стосується політичного проекту діючого Прем'єр-міністра А. Яценюка «Народний фронт», то після зростання і успішних виборів у жовтні 2014 р. рейтинг політичної сили стрімко падав і до вересня 2015 р. становив 0,7 %. Рейтинг «Самопоміч» зростав з вересня 2014 до березня 2015 р. і становить приблизно 10 %.

Знаковою подією у політичному житті України стало прийняття декомунізаційних законів – про заборону пропаганди комуністичного та нацистського режимів, щодо відкриття архівів КДБ, вшанування борців на волю України у ХХ ст., увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні – які вступили в дію 21 травня. Втілення їх у життя означає, що Україна, нарешті, безповоротно пориває з болючим радянським тоталітарним минулим. Мапа країни буде позбавлена тоталітарної символіки в назвах та пам'ятниках, а доступ до документів про репресії та злочини проти людства і людяності буде повністю відкрито.

16 грудня 2015 р. Окружний адміністративний суд міста Києва завершив розгляд справи за позовом Міністерства юстиції України проти Комуністичної партії України про заборону її діяльності. Суд задовольнив позов Міністерства юстиції України в повному обсязі, заборонивши діяльність Комуністичної партії України (<http://www.rbc.ua/ukr/news/deyatelnost-kpu-ofitsialno-zapreshchena-1450314523.html>).

Якщо говорити про найбільш помітні та впливові політичні персоналії

2015 р., то, за версією журналу «Фокус», рейтинг найвпливовіших українців продовжує очолювати Президент України П. Порошенко. На друге місце з третього перемістився Прем'єр-міністр України А. Яценюк. Він обігнав бізнесмена І. Коломойського. При цьому міністр МВС А. Аваков потіснив із четвертої позиції бізнесмена Р. Ахметова, який замикає Топ-5. Шосте місце в рейтингу втратив бізнесмен Д. Фірташ, який нещодавно заявив про своє бажання повернутися в Україну. Його позицію зайняв секретар РНБО О. Турчинов.

Різкий стрибок зробила міністр фінансів України Н. Ярецько. Після успішних переговорів про реструктуризацію державного боргу України вона зуміла посісти 10 місце. Її обігнали лише глава Адміністрації Президента Б. Ложкін (9 місце) і бізнесмен В. Пінчук (8 місце).

Примітно, що скандальний народний депутат від «Народного фронту» М. Мартиненко, який має намір залишити стіни Верховної Ради, піднявся на 62 місце вгору. Перший заступник Б. Ложкіна В. Ковальчук зміг «стрибнути» в рейтингу на 46 позицій. У свою чергу міністр закордонних справ П. Клімкін втратив за рік 8 місць і розмістився на 26-й позиції, а міністр юстиції П. Петренко зайняв 27 місце в рейтингу найвпливовіших українців.

Голова Закарпатської ОДА Г. Москаль після свого переведення на роботу з Луганської області втратив 20 позицій (44 місце), рейтинг глави фракції «БПП» у Верховній Раді Ю. Луценка перемістився донизу на 31 місце (46 місце), переможець на виборах мера Києва В. Кличко після втрати 16 позицій розмістився на 49 місці.

Новими іменами в списку найвпливовіших українців стали народний депутат пропрезидентської фракції І. Кононенко (13 місце), глава СБУ В. Грицак (18 місце), Генеральний прокурор В. Шокін (20 місце), глава Одеської області М. Саакашвілі (22 місце), нардеп від «Народного фронту» А. Іванчук (24 місце), генеральний директор телеканалу «1+1» О. Ткаченко (74 місце), шеф-редактор 5 каналу В. Мжельський (80 місце) (<http://tsn.ua/politika/top-100-reyting-nayvplivovishih-ukrayinciv-2015-roku-551750.html>).

Водночас «особистістю року», за версією журналу «Кореспондент», став голова Одеської ОДА М. Саакашвілі. Грузинський політик запам'ятався цього річ кількома гучними заявами, піар-скандалами й інформаційною війною з українськими олігархами. У 2015-му він формально втратив громадянство Грузії і називався одним з кандидатів на посаду Прем'єр-міністра України.

На думку видання, губернатор Одеської області за рік «зумів вивести політичний самопіар на новий рівень». «Не всі кроки одеського губернатора увінчалися реально відчутними результатами. Проте всі збирали овації у таборах лояльної до нього громади та викликали бурхливу істеріку серед його недоброзичливців», – пише про М. Саакашвілі головний редактор журналу А. Овчаренко.

«В'язнем року» журнал називає Г. Корбана, «електриком» року – Р. Чубарова, «тролем» року – А. Портнова, а звільненням року – усунення І. Коломойського з посади голови Дніпропетровської ОДА.

А от Прем'єр-міністра А. Яценюка видання визначило в номінації «падіння року». «Якщо наприкінці 2014 року його підтримували 22 % українців, то у грудні цього року – біля 2% (дані Київського міжнародного інституту соціології). Для порівняння – на момент звільнення з посади прем'єра рейтинг Миколи Азарова склав біля 28%», – зазначає «Кореспондент» (<http://ua.korrespondent.net/magazine/archive/717/>).

27 листопада 2015 р. минув рік від початку роботи Верховної Ради восьмого скликання, обраної на дострокових виборах 26 жовтня 2014 р. До складу Верховної Ради VIII скликання увійшли представники шести політичних партій за пропорційною системою («Блок Петра Порошенка», «Народний фронт», «Самопоміч», «Опозиційний блок», Радикальна партія О. Ляшка та «Батьківщина»), а за мажоритарною системою представники ще чотирьох партій («Свобода», «ЗАСТУП», «Правий сектор» і «Воля народу») і 96 самовисуванців.

Було створено парламентську коаліцію у складі фракцій партії «Блок Петра Порошенка», «Народний фронт», Радикальна партія О. Ляшка, Об'єднання «Самопоміч» та Всеукраїнського об'єднання «Батьківщина». Загалом до парламентської коаліції увійшли близько 300 депутатів. Основними моментами коаліційної угоди стали: конституційна реформа; оновлення влади і боротьба з корупцією; децентралізація та реформа державної влади; реформа силового блоку і оборони; податкова реформа та інше.

У цілому рік роботи парламенту VIII скликання пройшов неоднозначно. За певними напрямками вдалося просунути вперед, проте були і розбіжності всередині коаліції.

Так, 1 вересня 2015 р. Радикальна партія О. Ляшка вийшла з коаліції. За словами самого О. Ляшка, причиною цього стало залучення до голосування за зміни в Конституцію депутатів від «Опозиційного блоку». Тим часом, на думку деяких нардепів фракцій коаліції, реальною причиною такого кроку була підготовка Генеральною прокуратурою ряду кримінальних проваджень проти О. Ляшка і його соратників.

Також велися розмови про намір покинути коаліцію «Батьківщиною» Ю. Тимошенко і об'єднанням «Самопоміч» А. Садового. Були і суперечності між президентським БПП і прем'єрським НФ. Але поки що вони всі залишаються в команді.

Якби можна було давати оцінку, то ВР восьмого скликання за підсумками першого року роботи заслуговує на «трійку», вважає директор Центру політичних студій та аналітики, співзасновник громадського руху «ЧЕСНО» В. Таран, аналізуючи рік роботи Верховної Ради України.

«На початку на ВР покладали великі надії, вірили, що вона здійснить ті кардинальні реформи, про які говорили на Майдані. Реформи лежали в кількох площинах – економічна, антикорупційна, податкова та виборча.

Початок був непоганим, навіть підписали коаліційну угоду й перші кілька місяців її виконували. Це був перший етап роботи ВР, який був, в принципі, ефективним», – розповідає В. Таран.

Але в певний момент, як відзначив експерт, все зупинилося й ВР перетворилася на місце перерозподілу ресурсів. «ВР стала не тим органом, який підтримує реформи, а навпаки – тим, що гальмує їх», – наголосив він.

За його словами, однозначної оцінки роботі ВР дати не можна, оскільки були ухвалені деякі важливі законопроекти. Наприклад, Закон «Про відкриті дані», Закон «Про публічні фінанси», Закон «Про фінансування партій», але, з іншого боку, реформи в ключових галузях взагалі не починалися.

У 2015 р. прийняті першочергові закони та урядові рішення, які фактично дали старт проведенню практичних кроків реформи місцевого самоврядування та децентралізації повноважень. Так, завдяки змінам до бюджетного та податкового законодавства – бюджетної децентралізації, відбулися суттєві зміни в міжбюджетних відносинах та наповненні місцевих бюджетів. Також у цьому році прийнято законодавство, що забезпечує міжмуніципальну консолідацію – це Закон України «Про співробітництво територіальних громад» та великий пакет нормативних актів, що регулюють порядок добровільного об'єднання громад та їх функціонування. Завдяки спільній роботі з проектом ЄС «Підтримка політики регіонального розвитку в Україні» розроблено та прийнято блок законодавства з питань регіонального розвитку. Прийняті в цьому році важливі ініціативи та рішення уряду за підтримки парламенту, Президента України відкрили реальні можливості для розбудови місцевого самоврядування.

Завдяки законодавчим змінам та вжитим організаційним заходам розпочався процес об'єднання громад. Зокрема, з 11 519 громад в Україні більше половини, а точніше – 6300, вже ініціювали об'єднання. За відносно короткий період – з травня до серпня виявили бажання об'єднатися понад 6 тисяч територіальних громад. Фактично встигли об'єдналися близько 800 громад, які створили 159 об'єднаних громад. В цих громадах вже пройшли перші місцеві вибори і зараз там відбуваються установчі сесії, їх реєстрація, утворення виконавчих органів і підготовка до формування бюджету на 2016 р. (<http://reforms.in.ua/ua/news/2015-rik-reform-decentralizaciya-promizhni-rezultaty-ta-plany-na-2016>).

Завдяки проведеній бюджетній децентралізації відбулося зростання місцевих бюджетів на понад 40 %. Уряд працює над тим, щоб з 2016 р. усі об'єднані громади змогли перейти на прямі міжбюджетні відносини. Слід також нагадати, що для підтримки проектів та програм місцевого самоврядування урядом було передбачено в Державному бюджеті понад 2,9 млрд грн і на сьогодні в Україні реалізується більше як 850 проектів, переважну частину з яких буде завершено до кінця року.

Незважаючи на те що ще не прийняті зміни до Основного закону, Мінрегіоном спільно з експертами, всеукраїнськими асоціаціями напрацьовано два базові законодавчі проекти – «Про префектів» (розроблено

з урахуванням польського та французького досвіду) та «Про місцеве самоврядування».

Першою по-справжньому структурною реформою у 2015 р. стала реформа органів внутрішніх справ. 7 листопада набрав чинності Закон України «Про Національну поліцію», а міліція припинила своє існування. Цьому передував експериментальний запуск нової патрульної поліції у Києві, Львові, Одесі, Харкові та інших містах. Першою очільницею Національної поліції України стала экс-міністр освіти і колишній ректор поліцейської академії у Грузії Х. Деканоїдзе.

Згідно з Законом України «Про Національну поліцію», основні завдання Нацполіції – реалізація державної політики у сферах забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримки громадської безпеки і порядку; внесення на розгляд міністра внутрішніх справ пропозицій щодо забезпечення формування державної політики в зазначених сферах; надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або через надзвичайні ситуації потребують такої допомоги.

Увагу суспільства протягом 2015 р. привертала також антикорупційна реформа. Корупцію суспільство вважає однією з головних проблем поряд з військовою агресією. Питання боротьби з корупцією присутнє в усіх міжнародних зобов'язаннях України: чи то отримання кредитів МВФ, чи то лібералізація візового режиму.

Рік тому відбувся старт антикорупційної кампанії в Україні. Було ухвалено пакет антикорупційних законів, які, за визначенням експертів, не можна вважати стовідсотково досконалими. Основний наголос зроблено на створенні нових органів для боротьби з корупцією.

16 квітня 2015 р. згідно з Указом Президента України П. Порошенка було створено Національне агентство боротьби з корупцією (НАБУ). Того ж дня директором антикорупційного бюро був призначений А. Ситник.

22 вересня генеральний прокурор В. Шокін підписав наказ про створення Спеціалізованої антикорупційної прокуратури у структурі Генеральної прокуратури України. 30 листопада на посаду антикорупційного прокурора було призначено колишнього першого заступника прокурора Криму Н. Холодницького.

Наступний орган, що буде створюватися, – Державне бюро розслідування, яке повинно займатися слідством щодо осіб, які не підпадають під юрисдикцію Національного антикорупційного бюро. Нещодавно проект закону передано на повторне друге читання.

Однак перелік відомств і посад, які створено останнім часом задля боротьби з корупцією в Україні, поки що не дає відповіді на питання, хто ж конкретно керує цією боротьбою та хто відповідальний за кінцевий результат. Це створює враження, що реальна боротьба з корупцією в Україні досі так і не почалася. За минулий рік з резонансних антикорупційних справ, яка завершилася ув'язненням фігуранта, можна назвати тільки справу

I. Мосійчука, який перебуває в ізоляторі. Решта звинувачених у корупції, перш за все високопосадовців, втекли чи відкупилися.

Водночас досі відсутні превентивні заходи – нормативна база та діяльність органів влади, які не дозволяють здійснюватися корупції. Наразі ці функції покладені на Міністерство юстиції. Проте всі чекають на створення Національного агентства з питань запобігання корупції – превентивного органу, який повинен координувати роботу всіх відділів з питань запобігання корупції в усіх органах влади та розробляти таку нормативну базу, щоб корупцію було помітно і займатися нею було не вигідно.

Та найгірше те, що українське суспільство і досі поблажливо ставиться до корупціонерів. Багато хто з українців, критикуючи, замість того, щоб протидіяти корупційним діям, бажали б зайняти місце корупціонерів.

Одним з головних зовнішньополітичних успіхів України стала публікація офіційного звіту Єврокомісії щодо лібералізації візового режиму між Україною та Євросоюзом. Вона визнала виконання українською стороною всіх умов для скасування віз. У звіті описано прогрес Києва в питанні безпеки документів, сфері інтегрованого управління кордонами, управління міграцією, надання притулку, безпеки та громадського порядку та інших напрямках.

Також у тексті згадуються зобов'язання Києва, які ще повинні бути виконані. Серед них забезпечення повноцінної роботи в I кварталі 2016 р. Національного антикорупційного бюро, антикорупційної прокуратури та Нацагентства із запобігання корупції та зміни в законодавство, що стосується управління активами, конфіскації та арешту майна.

Коментуючи публікацію звіту, єврокомісар з міграції, внутрішніх справ та громадянства Д. Аврамопулос заявив, що на початку 2016 р. Єврокомісія запропонує на розгляд Європарламенту та Європейської ради законодавчі ініціативи щодо введення безвізового режиму. Прийняття рішення про скасування віз відбудеться через 3–7 місяців після цього. Про те, що безвізовий режим з ЄС стане реальністю у 2016 р., заявляв також Президент України П. Порошенко (<http://nv.ua/ukr/project/glavnoye-za-god-2015.html>).

Варто наголосити, що на всі політичні процеси 2015 р., так само, як і на інші сфери життя українського суспільства, незмінно впливали військово-політичні аспекти, зокрема підписання і виконання Мінських домовленостей та ситуація в зоні конфлікту на Сході України.

2015 р. розпочався для України з низки трагічних поразок. Ми втратили Донецький аеропорт, який став символом нескореності духу українських солдат, і відступили зі стратегічного міста Дебальцевого. За оцінкою екс-глави СБУ, одного з представників України в тристоронній контактній групі на переговорах у Мінську Є. Марчука битва під Дебальцевим є головною подією минулого року. Саме тоді Росія остаточно легалізувала свою участь у війні проти України. Саме тоді лідери Німеччини і Франції під час Мінська-2, нарешті, остаточно зрозуміли, що Росія веде війну проти України. Таким чином завершилася важлива фаза формування проукраїнської міжнародної коаліції. Після звернення Президента П. Порошенка до постійних членів

Ради Безпеки ООН «не допустити розгортання уже повномасштабних дій у самому центрі Європи» Рада Безпеки ООН консенсусом ухвалила резолюцію на підтримку Мінських домовленостей 12 лютого і підтвердила свою повагу до суверенітету, незалежності та територіальної цілісності України. Після Дебальцевого, заплативши велику ціну за його взяття і отримавши консолідований міжнародний осуд своїх дій, Росія призупиняє подальші наступальні операції. Після битви за Дебальцеве і початку дії режиму Мінська-2 українські Збройні сили отримують таку необхідну паузу для нарощування свого потенціалу і структурної реорганізації. Саме після битви за Дебальцеве в громадській свідомості України остаточно закріплюється усвідомлення того, що Росія це країна-агресор і головна загроза існуванню незалежної України.

До кінця року, проте, жодного пункту Мінських угод не було виконано. Головним результатом роботи тристоронньої контактної групи на переговорах у Мінську в 2015 р. стало припинення масштабного кровопролиття, домовленості про відвід озброєння калібром менше 100 мм. З великими труднощами вдалося звільнити з полону понад півсотні українських громадян. У ряді населених пунктів Донбасу йдуть відновлювальні роботи ліній електропередач, систем водо- та газопостачання, залізничного сполучення, а мирні жителі постраждалих районів отримують гуманітарну допомогу. Триває робота з розмінування – на кількох ділянках підконтрольної Україні території цей процес уже почався, проте не скрізь його можна продовжити через постійне відновлення в цих місцях обстрілів.

Ключова проблема, яка досі залишається без розв'язання, – це продовження обстрілів на лінії зіткнення, незважаючи на прийняте 22 грудня Тристоронньою контактною групою рішення про повне припинення вогню. Поки, на жаль, немає просувань і у проблемі звільнення полонених. Окремою проблемою є відсутність доступу міжнародних гуманітарних організацій до українським полонених. Також ув'язнені, які відбувають покарання в місцях позбавлення волі на непідконтрольній Україні частині Донбасу і хочуть відбувати покарання на підконтрольній території України, як і раніше, не можуть цього зробити.

В економічній підгрупі продовжують шукати механізм погашення боргів за воду на непідконтрольних Україні територіях. На сьогодні заборгованість за споживання води в окремих районах Донецької та Луганської областей становить кілька сотень мільйонів гривень. Після того, як цей механізм буде знайдений, розпочнуться роботи з відновлення водопостачання в цих районах.

Головне питання порядку денного політичної підгрупи – проведення виборів на непідконтрольній Україні частині Донбасу. Ці вибори повинні пройти за українським законодавством, за стандартами ОБСЄ, за участю

українських партій і українських журналістів. Однак помітного прогресу в цьому питанні поки що немає.

У всіх цих процесах значну роль відіграли чотири робочі підгрупи, які почали свою роботу в травні 2015 р.: з питань безпеки, політичних, соціально-економічних та гуманітарних питань. У всіх робочих підгрупах координацію забезпечують представники ОБСЄ або міжнародних організацій. 22 грудня відбулася остання в цьому році зустріч тристоронньої контактної групи у Мінську. І хоча раніше передбачалося, що її робота завершиться у 2015 р., представник ОБСЄ у тристоронній групі заявив, що «повна реалізація Мінських угод вимагає подальшої наполегливої роботи, і ми будемо докладати усіх наших зусиль в цьому напрямку в новому, 2016 році» (<http://www.depo.ua/rus/politics/olifer-pidvela-pidsumki-roboti-kontaktnoyi-grupi-u-2015-rotsi-22122015193500>).

26 грудня президент Росії В. Путін призначив нового повноважного представника Росії в контактній групі з врегулювання конфлікту на Сході України. Ним став колишній спікер Держдуми Б. Гризлов. Політик заявив, що його головне завдання на новій посаді – «зробити все необхідне для ведення переговорів в умовах тривалого внутрішнього конфлікту на Україні». Це вже третій парламентар від російської сторони з червня 2014 р. До квітня 2015 р. Росію представляв колишній надзвичайний і повноважний посол РФ в Україні М. Зурабов, потім – А. Кульмухаметов. Очікується, що наступне засідання тристоронньої контактної групи за участю нового представника Росії відбудеться 13 січня.

Українські експерти, даючи оцінку політичних підсумків 2015 р., проаналізували найважливіші події року, що минає, та поділилися своїми прогнозами щодо можливого розвитку подій в Україні наступного 2016 р.

2015 рік став для України роком випробувань соціально-економічною кризою і одночасно роком початку реформ, вважає голова правління Центру прикладних політичних досліджень «Пента» В. Фесенко. На його думку, головною подією стало підписання Мінських угод. Саме цей документ, за словами В. Фесенка, визначав політичну логіку 2015 р. з точки зору впливу на політичну драматургію. Другою за значущістю подією стали місцеві вибори, які завершили цикл перезавантаження влади, третьою – продовження військового конфлікту на Сході України, четвертою – трагічні події під Верховною Радою 31 серпня (http://vlada.io/uk/vlada_news/politolog-golovni-podiyi-2015-roku-pidpisannya-minskih-ugod-i-mistsevi-vibori/).

У сфері зовнішньої політики головним, на думку експерта, став позитивний висновок Європейської комісії щодо лібералізації візового режиму. На другому місці, на думку В. Фесенка, продовження санкцій проти Росії.

«Це був рік, коли ми не все зробили, що могли, у боротьбі з корупцією, з проведенням реформ. І тому 2016 рік буде роком виконання тих завдань, які ми не виконали в 2015 році», – констатував В. Фесенко. Також він спрогнозував, що з великою імовірністю у 2016 р. в Україні буде новий уряд.

2016 рік буде роком М. Саакашвілі, але поки неясно, чи буде він позитивним для політика, прогнозує В. Фесенко. Він зазначив, що на сьогодні вже ясно, що роль М. Саакашвілі виходить за межі голови Одеської державної адміністрації та після Антикорупційного форуму, який відбувся 23 грудня, не можна виключати виникнення нової політичної сили.

Тим не менш, підкреслює політолог, народним депутатом М. Саакашвілі стати не може, бо не прожив в Україні необхідних п'яти років. Якщо ж говорити про прем'єрство, то експерт упевнений, що М. Саакашвілі не може претендувати на цю роль. «Навіщо нам прем'єр-скандаліст? Я думаю, що народні депутати не проголосують за його кандидатуру, – сказав В. Фесенко. – Можливо, він стане віце-прем'єром» (http://vlada.io/uk/vlada_news/politolog-2016-y-bude-rokom-saakashvili-ale-vin-ne-stane-premyerom/).

Голова Комітету виборців України (КВУ) О. Кошель у свою чергу вважає головними досягненнями 2015 р. старт базових реформ. «Перше – це оборонна сфера, питання безпеки, зміни в ЗС України, МВС, СБУ», – зазначив він. Крім того, за словами експерта, важливим є початок реформи децентралізації в країні, звіт ЄС щодо безвізового режиму, збереження дієздатного парламенту.

«На мій погляд, один з головних провалів – це кадрова політика», – зауважив О. Кошель. За словами експерта, про кадрові зміни точаться лише розмови, але ніяких дій немає. «2015 став роком постійних анонсів кадрових ротаций в уряді. Природно, що і заступники міністрів, і представники інших керівних посад не можуть працювати ефективно в плані постійного очікування змін. Яскравий приклад – події з міністром охорони здоров'я Олександром Квіташвілі, який оголосив про свою відставку ще на початку липня. Минуло практично півроку, відставка не відбувається, тому й система охорони здоров'я не може бути ефективною в режимі постійного очікування змін», – зазначив він.

Також провалом О. Кошель назвав відсутність серйозних антикорупційних кроків і відсутність у влади стратегії в роботі.

«2016 рік пройде під гаслами гучних корупційних скандалів», – прогнозує голова КВУ. Він також погодився з думкою, що в країні буде новий уряд, посиляться розмови про нові дострокові парламентські вибори, хоча їх проведення малоімовірно.

Водночас політичний експерт В. Цибулько зазначив, що позитивним результатом року є проведення місцевих виборів. «Серед перемог року можемо назвати зовнішню політику», – сказав він, додавши, що це членство України в РБ ООН, збереження санкцій проти РФ і візит Президента до Ізраїлю.

«На завершення 2015 року у нас є чітка позиція щодо територіальної цілісності з боку Туреччини та Ізраїлю. Це дуже важливі країни», – сказав В. Цибулько. «Серед внутрішніх досягнень я б назвав початок масових реформ, але більшість з них – реформи на папері», – констатує експерт.

У 2016 р. В. Цибулько очікує переформатування уряду, оскільки на це чекають більшість українців. Також він прогнозує реформу прокуратури, СБУ, системи освіти.

Директор аналітичного центру «Політика» М. Давидюк позитивами 2015 р. назвав реформу правоохоронних органів, безвізовий режим з ЄС, об'єднання добровольчих батальйонів зі ЗС України, зміну електоральної карти країни. «Що стосується негативу, то це і багато нереалізованого з обіцяних реформ, і багато в чому імітація цих реформ», – сказав він. Також негативними подіями він назвав популізм депутатів. «Що стосується 2016 року, то буде два головних виклики – корупція і економіка», – наголосив експерт.

Політолог В. Карасьов констатує, що конфігурація владного режиму за підсумками року виглядає як трикутник, де зв'язка Президента і Прем'єр-міністра доповнена спікером. Заява трьох – П. Порошенко, А. Яценюка, В. Гройсмана, – це спроба заморозити владну конфігурацію і не допустити скочування в кризу, а значить розвалу коаліції і дострокових виборів, вважає експерт (<http://uapress.info/uk/news/show/110894>).

Коаліція, за визначенням політолога, «зависла в положенні вимушеного співжиття сил з різними інтересами, які все ще знаходяться в умовах суспільного примусу до співпраці». Тим не менш, градус суперечностей постійно підвищується, що призводить до виплеску на публіку (М. Саакашвілі і А. Аваков).

В. Карасьов вважає, що збереження владної конфігурації піде шляхом переформатування Кабміну. Але перші намітки в цьому напрямі показують, що «на вихід» штовхають перспективних для реформ міністрів (А. Пивоварський). А якщо режим не бачить свого виживання у реформах, то, значить, він буде йти на використання інших інструментів зміцнення влади.

У 2016 р. стане ясно, чи будуть конкретні результати реформ, які відчуте суспільство, або буде суспільне розчарування.

У процесі конституційних змін, імпульсом яких стали децентралізація та реалізація Мінських угод, на думку В. Карасьова, стало зрозуміло, що існуюча пострадянська конституція не відповідає сучасним запитам суспільства і держави. Тому децентралізація – необхідна реформа, але вже недостатня, переконаний політолог.

«Політичний режим в Україні, тандемний союз Президента і Прем'єра, не допомагає, а блокує формування загальної стратегічного порядку денного для країни. Анархічність української політики грає на зниження рівня еліт, які не можуть поставити інтереси країни вище власних, а розколотий режим

провокує і закріплює цей конфлікт інтересів. Тому Україні необхідна нова європейська Конституція за всіма основними параметрами, а не за окремими напрямками», – вважає В. Карасьов.

Водночас, на його думку, візова лібералізація з ЄС – це аванс для влади і перша реальна реформа для людей. Влада зацікавлена в цій реформі, бо поки реальних реформ всередині країни немає. Ця реформа вплине на євроінтеграційні прагнення України. Країна буде більш тверезо оцінювати всі витрати і всі вигоди від європейської інтеграції, зменшуючи витрати і збільшуючи вигоди, переваги, преференції від зони вільної торгівлі, асоціації, а, у майбутньому, і від членства в ЄС.

Серед важливих аспектів міжнародної політики В. Карасьов наголошує на тому, що 2015 р. став роком переосмислення доктрин безпеки і оборонної політики. Гібридна війна і військовий конфлікт РФ з Україною поставили на порядок денний питання кордонів. НАТО залишається вірним доктрині стримування, яка в умовах гібридних воєн має обмежений потенціал. Охорона територіальних кордонів і меж державного суверенітету – питання, на яке намагаються знайти відповідь країни Східної Європи. Саме тому оборонна та військова політика активізувалася між країнами окремих регіонів, які мають спільні кордони. Так, Польща, Україна і країни Балтії підписали декларацію про співпрацю у сфері оборони, Туреччина, Грузія, Азербайджан також підписали подібний меморандум.

За прогнозом експерта, 2016 р. буде роком переосмислення і переформатування оборонних стратегій держав. «Регіональні оборонні щити – це один з варіантів відповіді на виклики безпеці. Хоча НАТО як оборонна парасолька США і Європи буде грати свою стратегічну роль стримування, одночасно на рівні окремих країн будуть формуватися регіональні оборонні об'єднання», – зазначає він.

Для України ж 2016 р. буде вирішальним у плані відповіді на питання: буде перелом або відкат. Якщо будуть продовжені реформи, причому їх результат повинні відчуті прості люди, тоді питання нових революційних потрясінь піде з порядку денного. Якщо буде спроба відкату від реформ, то можливе нове входження в революційну кризу, не виключає В. Карасьов.

На думку директора Інституту стратегічних досліджень «Нова Україна» А. Єрмолаєва, рік, що минає, став не просто роком втрачених можливостей, він, на жаль, став роком контрреволюції гідності, чим поставив під сумнів успішність українського проекту (<http://newukraineinstitute.org/new/594>).

«Невирішені проблеми в економічній, політичній та гуманітарній сфері можуть створити конфлікти, які зруйнують українську державність. 2015-й – це не просто рік втрачених можливостей, цей рік, на жаль, став роком контрреволюції гідності, чим поставив під сумнів успішність українського проекту», – підкреслив А. Єрмолаєв.

За словами директора Інституту «Нова Україна», однією з головних проблем року, що минає, стало небажання влади забезпечити мир на Донбасі. «Більшість заяв наших міжнародних партнерів свідчать: від України чекають конкретних, практичних кроків з реалізації мирних домовленостей, які були

досягненні в ході Мінського процесу. Ідеться про забезпечення мирного режиму та території Донбасу, соціальний захист громадян, відновлення регіону», – зазначив А. Єрмолаєв.

Мінський процес викликає у багатьох розчарування, більшість політиків вважають його неефективним, але є підстави вважати, що не тільки Росія і сепаратисти, а й політичний Київ не зробив всього необхідного, щоб 2015-й рік став роком стійкого миру, підкреслив він. «Партія війни, яка є сильною в системі влади, часто домінує у прийнятті рішень над прихильниками мирного врегулювання», – вважає експерт.

На його думку, у 2016 р. можливостей домовитися і забезпечити стійкий мир буде менше, ніж у 2015-му. «По перше, – фактор часу, по друге, – сторони протистояння – це армії, із підтримкою з двох сторін, і все це на фоні інформаційної війни, яка розділила всіх на своїх і чужих», – зазначив А. Єрмолаєв.

Експерт також підкреслив, що вибори у 2016 р. є неминучими. «У якій послідовності вони пройдуть і коли – це несуттєво. Дана структура влади має найнижчий рівень довіри, вона дискредитована. Питання тільки політичних домовленостей, коли це станеться», – зазначив він.

Тому серйозний діалог політичних еліт, відповідальних за долю країни, – це питання номер один, вважає А. Єрмолаєв. «Вихід тільки один – знайти політичний компроміс, створити національну коаліцію, уряд довіри, форуми об'єднання. Все це завдання найближчих місяців. Якщо такий діалог не відбудеться – ми зіткнемося з проблемами, які можуть бути набагато болючішими, ніж ті, які ми переживали в 2013–2014 роках. Сьогодні необхідно вибудувати нову модель країни. Все це можна вирішити тільки через забезпечення й інституалізацію національного діалогу на всіх рівнях – від місцевого самоврядування до політиків».

Підсумовуючи політичний 2015 рік, варто наголосити, що український політикум, хоч і не змігши повністю згуртуватися у парламенті та уряді, досяг єдності, достатньої для збереження парламентської коаліції й уряду. Загроза чергового зовнішнього вторгнення мінімізована завдяки домовленостям тристоронньої контактної групи в Мінську, підтримці міжнародних партнерів, подовженню антиросійських санкцій та зміцненню української армії. Водночас зберігається гіпотетична можливість майданів, зумовлена недостатнім темпом реформ, подальшим процвітанням корупції, зростаючим невдоволенням чинною владою, погіршенням матеріального становища переважної більшості населення.

Експерти наголошують, що наступний рік стане визначальним для України. «Ми побачимо чи дають результат реформи, чи все ж таки вони фейкові. В наступному році безумовно будуть дострокові вибори, тому що конфлікти, які сьогодні йдуть в середині панівної еліти, можна розв'язати тільки на основі дострокових виборів», – запевняє В. Карасьов.

Тижневик «Фокус», підбиваючи підсумки 2015 р., пропонує власні відповіді на 16 питань, якими перейматимуться українці наступного року. Скільки коштуватиме долар? Чи зростатимуть ціни? Чи допомагатимуть

західні партнери Києву і надалі?
(http://www.bbc.com/ukrainian/press_review/2015/12/151226_weekly_press_az).

Перші ж чотири питання стосуються відносин з непідконтрольними територіями, можливим відновленням бойових дій та сепаратистською загрозою.

Наприклад, на питання «Чи стане Крим ближчим до України?» видання відповідає так: «Повернення Криму в Україну можливе лише за умови зміни російського політичного керівництва. Путін може піти, коли імперські амбіції приведуть Росію до економічного колапсу, а для цього вже створено всі передумови».

Щодо майбутнього контрольованих бойовиками територій Донбасу, «Фокус» прогнозує «продовження дрейфу до полюсу невизначеності». «На окупованих територіях Донбасу формується “українське Придністров’я” зі всіма атрибутами квазі-республіки», – констатує журнал.

Чи продовжать у новому році мобілізацію? Як зазначає «Фокус», аби не виникло потреби в сьомій хвилі мобілізації, варто підвищити зарплату військовим – тоді багато демобілізованих захочуть перейти на контрактну службу. А от аналізуючи ймовірність повторення «російської весни», видання каже, що «ризики появи нових ДНР/ЛНР залишаються», але «поки що спецслужби вчасно запобігають підступам сепаратистів».

М. Закіров, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Рік роботи уряду А. Яценюка у відгуках експертів

У грудні виповнився рік роботи нинішнього складу уряду України на чолі з А. Яценюком. Це не лише своєрідний ювілей, а й час підбиття підсумків. Спливає термін річного імунітету від відставки, який Верховна Рада надала уряду, коли схвалила 11 грудня 2014 р. Програму діяльності Кабінету Міністрів. Відтепер парламент має право перейти від традиційної критики до обговорення і прийняття організаційних рішень, зміст яких багато в чому залежатиме від аналізу діяльності уряду і виконання Програми.

Безперечно, усі розуміють, що уряд А. Яценюка працював у ненайкращих умовах, і тому оцінки його діяльності неоднозначні й навіть суперечливі. Так, на думку українського політолога М. Басараба, виступ А. Яценюка у Верховній Раді засвідчив, що Прем’єр не лише володіє повною інформацією про поточний стан економіки, а й має чіткий план дій на майбутнє. Аналізуючи виступ, експерт підкреслив, що А. Яценюк продемонстрував уявлення про стратегію України на наступний рік, чітко розмежував повноваження гілок влади щодо боротьби з корупцією. Щодо причин доволі масованої критики, яка спостерігалася останнім часом,

М. Басараб наголошує: «До цієї антиурядової кампанії долучилося багато політичних гравців. Наприклад, М. Саакашвілі, який мріє про посаду Прем'єр-міністра, Ю. Тимошенко, яка не переставала мріяти про цю посаду. Їхні інтереси збіглися, але кожен з них переслідує власні цілі. Вся кампанія працює злагоджено з використанням потужних медійних і фінансових ресурсів» (<http://www.day.kiev.ua>).

Водночас український економіст, політолог, голова Комітету економістів України А. Новак у повідомленні на своїй Facebook-сторінці піддав суворій критиці наведені А. Яценюком цифри, що мали вказувати на досягнення уряду. Зокрема, на основі аналізу наведених цифр експерт доходить висновку, що заявлене зростання доходів бюджету на 40 % досягнуто виключно за рахунок «інфляційного ефекту». Крім того, «небачене» збільшення фінансування армії до 100 млрд грн – насправді зроблено завдяки прямій фінансовій допомозі США на озброєння України в 300 млн дол. і «воєнному податку». Як зауважує експерт, аналогічні справи й з «визначною» реформою в енергетиці і зменшенням збитковості «Нафтогазу України», яке досягнуто виключно за рахунок зростання тарифів для населення. Щодо «фантастичного» зменшення державного боргу з 73 до 66 млрд дол., воно не лише виконано на вимогу МВФ, але «самим же МВФ організоване і забезпечене». «Якщо доходи бюджету зросли на 40 %, а соцвиплати лише на 13 %, якщо зменшено держаний борг, якщо золотовалютні резерви НБУ зросли на 7 млрд дол., а загальну фінансову допомогу Україна, за словами Байдена, отримала на 25 млрд дол., то де всі ці різниці, де всі гроші?» – запитує А. Новак ([facebook.com](https://www.facebook.com), 11.12.2015 р.).

Деякі експерти, що аналізують не конкретні результати й цифри, а роботу Кабінету Міністрів у цілому, зазначають, що робота уряду була спрямована в основному не на реальне реформування економіки, а на ліквідацію наслідків впливу негативних зовнішніх і внутрішніх чинників. «Те, що зробив уряд, це не структурні реформи, а пожежегасіння. Уряд виконав речі і заходи, які вже давно мали бути зроблені», – говорить менеджер з проектів позитивних змін фінансового сектору Національної ради реформ В. Страхова. На думку виконавчого директора Центру соціально-економічних досліджень «Case-Україна» Д. Боярчука, серед основних досягнень уряду слід виокремити припинення девальвації гривні, запобігання значному зростанню цін, протидію швидкому спаду економічного розвитку, налагодження співпраці з МВФ і реструктуризацію державного боргу.

Разом з тим більш активне реформування економіки гальмує те, що український уряд попри всі гучні заяви так і не став технократичним «урядом камікадзе». «Дуже багато законопроектів, розроблених Кабміном, у Раді просто зависають. Тому ми спостерігаємо розбрід неузгодженості... Тому що позиція Яценюка переважно політична», – зауважує В. Страхова (<http://nv.ua/publications/likvidatsija-i-stimulirovanija-kak-pravitelstvo-jatsenjuka-prosushchestvoval-proshlyj-god-85387.html>). Таким чином, певною мірою усвідомлена державним менеджером рішучість проведення непопулярних реформ вступає у суперечність із природною турботою політика про свою

популярність з огляду на майбутні вибори.

Кандидат економічних наук, експерт ініціативи «Реанімаційний пакет реформ» І. Несходовський пропонує віднести до перемог уряду А. Яценюка ситуацію на банківському ринку. Як зауважує експерт, курс долара після значного стрибка більш-менш стабілізувався, а інфляція, викликана цим стрибком, уже істотно зменшилася. Також доволі високо оцінив експерт і успіхи Міністерства фінансів у питанні реструктуризації кредитів, що істотно зменшило навантаження на державний бюджет. Проте на цьому зазначені економістом успіхи уряду вичерпуються. Як зауважує І. Несходовський, найбільшою поразкою уряду є стан економіки. Падіння катастрофічне й на сьогодні становить 14 % ВВП. Жодна країна світу так сильно не падала, як нині Україна. На думку експерта, головною причиною цього стало те, що уряд не впливав на стан економіки і не здійснював жодних загальновідомих дій, необхідних для запуску економіки. Зокрема, не йде далі розмов питання приватизації підприємств, що, як показує досвід багатьох країн світу, за умов ефективного контролю виконання інвестиційних зобов'язань може бути вигідним для держави навіть у випадках, коли підприємства реалізовувалися за 1 дол. «Величезна поразка уряду... це виконання бюджету ціною того, що населення стало найбіднішим у Європі... Люстрація як механізм багато в чому була недостатньо результативна, часто звільняли не тих. Я вважаю, що дуже важливий закон про держслужбу, він здатний змінити всю систему... Але уряд тривалий час блокував ухвалення цього законопроекту», – підкреслює І. Несходовський (<http://newsradio.com.ua>).

Економіст, фахівець відділу продажів боргових цінних паперів інвестиційної компанії Dragon Capital С. Фурса також погоджується з висновками інших експертів і вважає головним досягненням роботи уряду А. Яценюка макроекономічну стабілізацію. Серед недоліків головним, на думку експерта, є повільне проведення реформ (<http://rian.com.ua>).

У свою чергу президент Інституту суспільних досліджень В. Панченко, навпаки, звернув увагу саме на надмірне захоплення макроекономічними показниками, зокрема дефіцит бюджету. Експерт наголошує: «Цей уряд, як і попередники, не займається реальною економікою, вони повністю відірвали фінанси від економіки, і результат буде дуже сумний. Якщо зациклюватися тільки на дефіциті бюджету, то це призведе до занепаду економіки... В Україні немає політики спрямування коштів в реальну економіку. Їх направляють, як правило, на споживання. Кошти йдуть або на валютний ринок, або на споживчий ринок, піднімаючи, таким чином, інфляцію і курс валюти», – зауважує В. Панченко (<http://newsradio.com.ua/rus>).

У цілому як провальну оцінив роботу уряду А. Яценюка політолог, експерт Українського інституту аналізу та менеджменту політики М. Спірідонов. Серед політичних наслідків політолог виокремлює інформаційні атаки на А. Яценюка його «кращого друга» М. Саакашвілі, який анонсує надання інформації про багатомільярдні зловживання українського уряду. «Яценюк же зараз робить титанічні зусилля, щоб залишитися на своєму посту. І, незважаючи на те, що крісло під ним вже

хитається, у нього є великі шанси втриматися, бо не знайдена альтернативна фігура», – підкреслює експерт (<http://newsradio.com.ua/rus>).

Враховуючи ступінь зацікавленості й участі в розвитку ситуації в Україні європейських країн, цілком очікуваним є те, що не стоять осторонь від аналізу роботи українського уряду також і західні експерти. Вони демонструють солідарність з вітчизняними аналітиками в питанні досягнень, до яких відносять початок роботи Національної поліції, реструктуризацію зовнішнього боргу, злагоджену роботу дипломатії. Проте висловлюють і доволі різку критику.

Зокрема, аналітик берлінського бюро Європейської ради міжнародних відносин Г. Грессель зазначає, що звична риторика українських урядовців втрачає переконливість, а виправдовування гальмування реформ війною на Заході вже не сприймається. «Розмови про те, що через війну неможливо проводити реформи, вже набридло слухати. У Європі знають, наскільки складна ситуація. Але реформи потрібні самій Україні, щоб з пострадянської країни перетворитися на розвинуту європейську державу», – наголошує Г. Грессель. Серед проблем, що заважають ефективній роботі, зарубіжні експерти виокремлюють низькі зарплати українських чиновників, що є стимулом для корупції. «Це повинна бути рішуча реформа, однак підвищення зарплат чиновникам не відбулося. Так, наприклад, міністр економіки Абромавічус і фінансів Яресько колишні іноземці. Вони вже заможні, забезпечені люди. Але як же інші чиновники? Повинна бути висока зарплата і висока відповідальність», – заявляє М. Емерсон, експерт Центру європейських політичних досліджень (<http://ru.slovoidilo.ua>).

З цим висновком можна, безперечно, погодитися, оскільки ефективна робота можлива саме в такий зв'язці: висока відповідальність – висока зарплата. «Реформи повинні робити професійні project managers [керівники проектів], яких треба наймати на державну службу міняти процеси і які повинні отримувати великі зарплати. За 5 тис. грн реформами ніхто займатися не буде», – констатує депутат Київської міської ради, экс-керівник департаменту ліцензування НБУ Л. Антоненко (<http://nv.ua/publications/likvidatsija-i-stimulirovanija-kak-pravitelstvo-jatsenjuka-prosushchestvoval-proshlyj-god-85387.html>).

М. Голомша, экс-перший заступник Генерального прокурора України, звертає увагу на фундаментальний прорахунок уряду, а саме на відсутність стратегії. Як і західні експерти, він вважає, що уряд уже традиційно перебільшує чинник агресії Росії на Сході України в загальному падінні української економіки. «Бойові дії ведуться на території в кілька відсотків від загальної площі країни, надзвичайний стан не оголошувався, держава загалом живе за звичайними законами мирного часу. Тому найголовніша причина – уряд не запропонував плану економічного розвитку держави. Правильніше було б, середньострокової стратегії, але зрозуміло, що стратегіями в Кабміні і не пахне. Вважати ж стратегією Коаліційну угоду депутатських фракцій (яка до того ж практично не виконана) було б значним перебільшенням», – наголошує М. Голомша (<http://ua.112.ua/mnenie/chomu->

uriad-vvazhaie-shcho-ukraintsi-maiut-buty-bidnymy-279090.html.

Заради справедливості слід зауважити, що відсутність стратегії розвитку – це своєрідна вроджена вада нашої країни. Жоден попередній уряд не спромігся виробити загальноприйнятної стратегії розвитку країни, і кожна зміна політичного керівництва призводила до корінних змін не лише в окремих напрямках, а навіть у ідеології й основоположних принципах розвитку держави.

Як у цілому неоднозначний оцінює рік роботи уряду А. Яценюка голова Центру політичних досліджень «Пента» В. Фесенко. Серед позитивних здобутків політолог відмічає, що в найскладніших економічних умовах вдалося утримати під контролем соціально-економічну ситуацію, не допустити колапсу української економіки, але за економічними втратами цей рік все ж таки буде одним з найбільш кризових років за всю історію незалежної України. «Відповідальність несе уряд, оскільки не завжди діяв досить вміло і оперативно. В ім'я порятунку фінансової системи іноді йшов на непродумані економічні заходи», – підкреслює В. Фесенко. Щодо проведення реформ експерт схильний вважати, що, на відміну від минулого року, реформи вже відбуваються, але разом з тим головною проблемою залишається низька якість реформ. Крім того, викликають незадоволення темпи реформування. «Також було б бажано, щоб у нас був координатор реформ в уряді, тому що реформи йдуть безсистемно і хаотично. З тих реформ, які вже здійснюються, звичайно ж, це реформа децентралізації, але це пов'язано не тільки і не стільки з діяльністю Прем'єр-міністра. І ця картинка показує, наскільки неоднозначна ситуація з роботою уряду», – зазначає В. Фесенко (<http://penta.org.ua/publications/2473>).

Доволі критично оцінює результати роботи уряду голова правління Інституту української політики К. Бондаренко. «Плюсів я не бачу. Не бачу жодного позитивного моменту, в якому був би суттєвий прорив... Дуже легко звалювати все на війну і говорити, що вона у всьому винна. Але я завжди кажу про те, що з 1954 по 1962 р. Франція вела не менше кровопролитну війну. Теж фактично війну на частині своєї території в Алжирі, який вважався не колонією, а суверенною частиною Франції. Але при цьому саме ці роки були часом економічного підйому Франції. І в даній ситуації все звалювати на війну недоцільно. Швидше за все, говорити варто про непрофесіоналізм і бажання заробити, а не втілити якісь програмні зміни, про небажання змінювати державну систему або модернізувати її», – наголошує К. Бондаренко.

Політичний експерт А. Золотарьов також вважає, що немає жодного – ані соціального, ані економічного – показника, який можна було б вважати досягненням уряду. «Фактично протягом року уряд працює як регуляторна комісія української економіки. Він займався чим завгодно, тільки не виведенням України з кризи», – наголошує експерт. За словами А. Золотарьова, насправді в країні немає жодної реформи (підвищення тарифів реформою бути не може), а розрекламована реформа поліції – не більше ніж піар-спектакль (<http://asn.in.ua/ru/news/publishing/24385-ujjti->

nelzja-ostatsja.html).

Проте, попри в цілому критичне ставлення, експерти вважають, що час для відставки А. Яценюка ще не прийшов. Так, на думку політолога О. Гараня, з тактичної точки зору нині главу Кабміну міняти не вигідно. Напередодні важкої зими потрібна людина, яка збере весь негатив і критику. «З цього випливає, що Яценюк може зберегти свою посаду до весни», – резюмує експерт.

З відведеною для діючого Прем'єра роллю, хоча і з дещо інших мотивів, погоджується й експерт Фонду суспільної безпеки Ю. Гаврилечко. «Прем'єра не звільнять до тих пір, поки не буде прийнятий бюджет. Очікується, що документ буде дуже жорстким і антисоціальним, в результаті викличе критику в суспільстві. Логічно буде “повісити всіх собак” на Яценюка і звільнити від критики наступний склад уряду», – вважає Ю. Гаврилечко (<http://novostiu.org>).

Таким чином, попри наявні розбіжності в оцінках роботи Кабінету Міністрів України на чолі з А. Яценюком за минулий рік загальний підсумок роботи уряду здебільшого негативний. Проте наявне напруження в середині правлячої коаліції і складна соціально-економічна ситуація на фоні вже традиційно непростих сезонних проблем в енергетичній сфері переконують, що стабільність і баланс влади в цих непростих умовах важливіші за будь-які організаційні висновки з доволі непередбачуваними наслідками.

А. Рябоконт, мл. науч. сотр. «СІАЗ» НБУВ

Изменения в Налоговый кодекс Украины *(в комментариях экспертов и СМИ)*

В начале декабря правительство Украины внесло в Верховную Раду компромиссный проект правок в Налоговый кодекс «Об обеспечении сбалансированности бюджетных поступлений в 2016 году». 24 декабря Верховная Рада приняла закон о правках в Налоговый кодекс Украины, который являлся обязательным документом для принятия бюджета страны на 2016 г.

Отметим, что незадолго до этого проект нового Налогового кодекса, внесенный Кабмином, Верховная Рада отклонила. Позже депутат от «БПП» Н. Южанина внесла еще один проект кодекса, который также не был поддержан в парламенте. Затем 22 декабря появился компромиссный проект реформы Налогового кодекса № 3688, который и был принят. Работа над новым кодексом продолжится в 2016 г.

За проект закона № 3688 проголосовали 251 народный депутат. «Радикальная партия» и «Батькивщина» не дали ни одного голоса «за».

Проголосованный законопроект (№ 3688) предполагает установление с 2016 г. единой ставки единого социального взноса (ЕСВ) 22 % (вместо 41 %)

и отмену 3,6 % ЕСВ, удерживаемого из зарплаты работников. Одновременно предлагается повысить максимальную величину базы начисления ЕСВ с 17 до 25 минимальных месячных заработных плат (около 34,45 тыс. грн), говорится в пояснительной записке к законопроекту.

В части налога на доходы физических лиц предлагается установление единой базовой ставки в размере 18 % вместо двух действующих ставок 15 % и 20 %, а для дивидендов остается ставка в размере 5 %.

В части упрощенной системы налогообложения законопроект содержит норму об уменьшении для плательщиков III группы годового объема дохода с 20 млн грн до 5 млн грн с увеличением ставок с 2 до 3 % – для плательщиков НДС и с 4 до 5 % – для неплательщиков НДС.

Помимо того, предлагается повысить в 1,8 раза ставки единого налога для IV группы плательщиков (сельхозпредприятий), отменив на 2016 г. применение коэффициента индексации нормативной денежной оценки земли для определения базы налогообложения для плательщиков единого налога IV группы.

В части налога на прибыль предприятий, как говорится в пояснительной записке, законопроект содержит отмену уплаты авансовых взносов по налогу на прибыль, введение квартального отчетного периода по налогу на прибыль для предприятий, у которых годовой доход от любой деятельности превышает 20 млн грн.

Существенные изменения коснулись налогообложения подакцизных товаров. Изначально планировалось, что ставки акцизного налога на спирт, алкогольные напитки и пиво увеличат на 100 %, на табачные изделия – на 40 %.

Однако в результате поправок акциз на спирт и спиртные напитки возрос на 50 %, на пиво – на 100 %, а на слабоалкогольные напитки – на 300 %. Акциз на табачные изделия, как и планировалось ранее, возрос на 40 %.

Также нардепы поддержали увеличение акциза на дизельное топливо и на бензин на 13 %.

В отношении налога на недвижимое имущество правительство инициирует увеличение предельной ставки налога с 2 до 3 % размера минимальной заработной платы за 1 кв. м общей площади жилой и нежилой недвижимости (41,34 грн), а также установление дополнительной ставки налога в размере 25 тыс. грн для квартир площадью более 300 кв. м и домов площадью более 500 кв. м.

Кабмин также предлагает в рамках индексации повысить экологический налог и рентную плату за пользование радиочастотным ресурсом Украины на прогнозный индекс инфляции – 26,7 %, а рентную плату за пользование недрами в целях, не связанных с добычей полезных ископаемых, а также плату за специальное пользование водой и лесными ресурсами на прогнозный индекс цен производителей – 26,5 %.

Помимо того, в законопроекте содержится новая норма об налогообложении добычи янтаря рентной платой по ставке 30 %.

Правительство также инициирует освобождение от налогообложения

сумм средств, предоставленных налогоплательщику международной финансовой организацией на энергоэффективность и энергосбережение, и сумм, прощенных (аннулированных) кредитором по кредитам в иностранной валюте, полученным на приобретение единственного жилья (ипотечные кредиты).

Одним из главных моментов принятого закона стало то, что аграрии останутся вести бизнес по упрощенной системе налогообложения. Льготы для аграриев стали одним из наиболее обсуждаемых аспектов правительственной Налоговой реформы.

В первую очередь речь шла о специальном режиме налогообложения НДС для сельхозпредприятий, на отмене которого настаивал основной и почти единственный кредитор Украины – Международный валютный фонд (МВФ).

Согласно действующему законодательству любое аграрное предприятие может не платить НДС и хранить соответствующие средства на спецсчете, используя их для поддержания и развития бизнеса.

В 2014 г. приблизительная сумма льгот аграриям по спецрежиму составила 19 млрд грн. При этом противники сохранения спецрежима НДС для аграриев уверяют, что эту сумму в основном делят крупные агрохолдинги, которые и без того получают сверхприбыли.

Как бы там ни было, но основной претензией МВФ было само по себе существование такой льготы в условиях огромного дефицита госбюджета. При этом отмена спецрежима НДС для аграриев была прописана еще в Меморандуме сотрудничества Украины с МВФ.

Однако против принятия такого решения развернулась серьезная информационная борьба, а отечественные аграрии неоднократно организовывали митинги против отмены спецрежима, апогеем которых стал перформанс у здания парламента, когда под Верховную Раду принесли насаженные на елки отрезанные головы коров. Впрочем, указанные меры так и не дали желаемого эффекта, поэтому отдельные группы и депутаты в парламенте, представляющие аграрное лобби, до последнего отказывались голосовать за изменения в Налоговый кодекс.

В конечном итоге авторы законопроекта были вынуждены пойти им навстречу в вопросе спецрежима.

И хотя изначально планировалось ввести переходной период до 2017 г., во время которого аграрии должны были платить 75 % НДС в бюджет, и 25 % – на спецсчет для собственного использования, в конце концов была применена другая пропорция.

Так, предприятия, занимающиеся растениеводством, будут платить 85 % НДС в бюджет, а 15 % оставлять на спецсчетах. Для других сельхозпроизводителей – свиноводов и птицеводов – эта пропорция составит 50 % на 50 %, а для животноводов – 80 % на 20 % в пользу спецсчетов.

Одна из позитивных сторон опубликованного проекта – для аграриев оставляют упрощенную систему налогообложения, рассказывает гендиректор Украинского клуба аграрного бизнеса Т. Высоцкий. Аграрии

продолжат платить налог не от полученной прибыли, а за каждый гектар земли. Это, по словам эксперта, позволит вкладывать полученные средства в производство и развивать бизнес.

«Сам налог увеличили примерно на 70 грн (до 200 грн за гектар), но упрощенную систему оставили. Не вводят налог на прибыль, а налог привязан к земле. Второй блок – НДС. С точки зрения растениеводства все позитивно – НДС возвращают при экспорте и ликвидируют специальный режим по НДС внутренний. Если смотреть на расчеты, свои средства производители не теряют», – рассказал Т. Высоцкий.

По словам руководителя бизнес-союза «Порада» Е. Еременко, увеличение процентной ставки на малый бизнес существенно не повлияет. При этом эксперт отмечает, сам факт того, что изменения в Налоговый кодекс принимают накануне Нового года – нарушает права предпринимателей.

«Правительство нарушает законодательство тем, что оно оттягивает налоговые изменения под бюджет. В Налоговом кодексе четко сказано, никакие изменения не могут быть приняты позже, чем за полгода до начала налогового года. Эти изменения “под елочку” не дают возможность бизнесу планировать, мы живем на пороховой бочке. То, что касается других изменений. Небольшие изменения в процентной ставке, они неощутимы. Я сама нахожусь на третьей группе налогоплательщиков, для меня этот процент, на который повысят ставку, не повлияет. Для меня важно, что я нахожусь на упрощенной системе отчетности», – говорит эксперт.

В самом Кабмине ранее уверяли, что изменения в налогообложении, в случае принятия кодекса Верховной Радой, вступят в силу со II квартала 2016 г., а ставки налогов понизятся уже с 1 января. Как заявил ранее Премьер-министр А. Яценюк, в связи с тем, что документ имеет 700 страниц, и он требует время для изучения плательщиками налогов, было решено, что в заключительных положениях Налогового кодекса все ставки налогов будут введены с 1 января следующего года, а «тело» Налогового кодекса вступит в силу со второго квартала следующего года.

«То есть у украинского бизнеса будет 3 месяца на то, чтобы выучить детально Налоговый кодекс. Если нужно будет внести необходимые изменения, у нас для этого будет целый квартал и, с одной стороны, это дает уменьшить ставки налогов сразу – с 1 января, а с другой стороны, это дает возможность для украинского бизнеса, правительства, членов парламента в течение 3 месяцев тщательно еще раз обработать этот законопроект и ввести его в действие со второго квартала 2016 года», – пояснил Премьер.

По словам Е. Еременко, количество предпринимателей, которые платят единый налог, может значительно сократиться. «То, что касается изменений годового оборота. Это сыграет свою роль. Мы прекрасно знаем уровень инфляции, уменьшение оборота, который дает право находиться на упрощенной форме. Это же не сумма дохода, это сумма оборота. Люди, которые не впишутся в оборот, будут вынуждены перейти на общую систему налогообложения. Если на упрощенной системе предприниматели стабильно

платят, то на общей системе налогообложения они будут минимизировать свои доходы. Общая система налогообложения это дополнительные нагрузки – другой бухгалтер, наличие бухгалтера, увеличение отчетности и т. д.», – заявила она.

Сложнее ситуация в животноводстве, которое больше зависит от внутреннего рынка. «У них экспорта значительно меньше. Внутреннее НДС у них забирают, а цены на корма скорее всего вырастут», – рассказывает эксперт. Вероятнее всего, после внедрения изменений в Налоговый кодекс, незначительно подорожают мясо и молоко – производители будут пытаться сохранить рентабельность. При этом поголовье скота может сократиться. «Цены могут повыситься и повысят. Но только денег у людей нет покупать по высоким ценам, объемы поголовья все равно сократятся», – говорит эксперт.

Волну протеста малого бизнеса вызвала инициатива Минфина сократить количество налогоплательщиков, которые платили единый налог. Если раньше единый налог могли платить все предприниматели, у которых годовой оборот меньше 20 млн грн, то сейчас для того, чтобы воспользоваться «упрощенкой», необходимо иметь годовой оборот в пределах 5 млн грн. На 1 процентный пункт также увеличилась и налоговая ставка (с 2 до 3 %).

Значительно уменьшают ставку единого социального взноса с зарплаты (с 41 до 22 %). По мнению эксперта Реанимационного пакета реформ И. Несходовского, это позволит добросовестным работодателям повысить зарплаты своим сотрудникам.

«Ставка единого социального взноса на уровне 22 % – очень прогрессивный шаг. Уровень нагрузки на фонд заработной платы уменьшится. Те предприятия, которые официально выплачивали своим сотрудникам зарплаты, смогут повысить оклады. Они считали свой фонд оплаты труда вместе со всеми сопутствующими тратами, налогами. Учитывая, что ставка уменьшается, то у них будет возможность незначительно и увеличить размер зарплаты», – говорит И. Несходовский.

Как говорится в проекте закона, 25 тыс. грн ежегодно придется платить владельцам автомобилей, которые стоят больше 1,06 млн грн. Также 25 тыс. грн придется платить владельцам квартиры площадью более 300 кв. м, и дома – более 500 кв. м.

Изменения в Налоговый кодекс также коснутся и пенсионеров. Если размер пенсии превышает три минимальные зарплаты (3990 грн), придется платить налог в размере 15 %. До этого действовала норма, согласно которой налоги нужно было платить только тем пенсионерам, которые продолжают работать.

Законопроектом предусматривается усовершенствование порядка возмещения НДС из бюджета. Новый порядок, говорится в пояснительной записке к законопроекту, будет обеспечивать одинаковые требования и права для всех налогоплательщиков, с учетом очередности подачи заявок на возмещение.

В Реанимационном пакете реформ уверены, что будет работать

прозрачный реестр, который позволит избавиться от коррупционно емкой составляющей, а выплаты будут осуществляться в порядке очереди.

Увеличение акцизных ставок на спирт, алкогольные напитки и пиво, безусловно, приведет к значительному подорожанию алкоголя. Кроме того, акциз на табачные изделия планируют увеличить на 40 % – подорожают и сигареты.

За один литр чистого спирта на данный момент платится акциз в размере 70,53 грн, после принятия законопроекта акциз на литр спирта составит 141,06 грн. За тысячу сигарет акциз увеличится с 277,33 до 318,26 грн.

Также на 13 % увеличивают акциз на дизельное топливо и бензин. Кроме того, если раньше акциз на топливо рассчитывался на каждую тонну топлива, сейчас его начисляют на тысячу килограмм. Так, на данный момент акциз на тонну бензина – 198 евро, а после принятия законопроекта – 228 евро за тысячу кг (на 13 % больше). Такой же размер акциза будет и на другие нефтепродукты.

«Все повышение акцизного налога автоматически будет перенесено на конечную цену нефтепродуктов. Увеличение акцизного сбора на 13 % приведет к увеличению цены бензина примерно на 4–5 %», – рассказывает заместитель директора Научно-технического центра «Психея» Г. Рябцев.

Эксперт считает, что увеличение налогов не является обоснованным. «В Европейском Союзе уровень налогов выше, но там и администрирование правильное. У нас вместо того, чтобы увеличивать налоги, можно было предложить Кабмину оптимизировать администрирование налога», – говорит эксперт.

Бюджет на 2016 г. и новый Налоговый кодекс пишутся и голосуются очень поспешно, поэтому уже в январе придется переписывать документы на основе анализа. Такое мнение озвучил президент Украинского аналитического центра А. Охрименко. «И бюджет, и налоговая реформа – они как бы временные, они их делают с колес: давайте сейчас быстренько примем, а уже после Нового года сядем нормально и перепишем», – отметил экономист. По его словам, все противоречия обсуждаемого сегодня проекта бюджета на 2016 г. станут заметны уже в январе. Так, например, А. Охрименко назвал «полуреформой» предложение Минфина сократить на 40 % единый социальный взнос (ЕСВ) без соответствующей компенсации.

По мнению эксперта, планы правительства по поводу увеличения налоговых поступлений за счет массового «выбеливания» зарплат после сокращения ЕСВ не оправдаются, поэтому дефицит бюджета будет значительно выше. «Снижение (ЕСВ) очень слабенькое: было 36 %, они снизили до 22 %, осталось НДС – то, по поводу чего все работодатели возмущаются. Повысился налог на физлиц – опять-таки будут трения людей», – пояснил экономист.

Новые изменения в Налоговый кодекс, за которые накануне проголосовал парламент, можно считать частичной реформой налоговой системы. Об этом заявил эксперт ГИ «Реанимационный пакет реформ» А. Блинов. «Изменения в Налоговый кодекс можно считать только частичной

реформой, поскольку по одному из важных прямых налогов произошло почти двукратное его сокращение. Напомню, что единственный социальный взнос сокращен в среднем с 41 % до 22 %», – сказал он.

В то же время эксперт отметил, что нагрузка на заработную плату остается довольно существенной.

Принятые парламентом изменения в Налоговый кодекс направлены на консервирование ситуации в экономике, а не на стимулирование ее роста. Такое мнение выразил директор Украинского института анализа и менеджмента политики Р. Бортник. По его мнению, принятые изменения в Налоговый кодекс ничего не меняют. «Они просто консервируют нынешнюю ситуацию. Это инструменты для выжимания экономики», – считает эксперт.

Кроме того, Р. Бортник подчеркивает, что в принятых изменениях сокращаются разного рода более либеральные налоговые программы для малого и среднего бизнеса.

Также Налоговый кодекс теперь создает дополнительный фискальный груз для аграриев, малого и среднего бизнеса, для промышленности в части налогообложения промышленной недвижимости. «Вместе с тем, теперь кодекс ничего не решает относительно детенизации экономики, не создает условий и не предоставляет источников роста экономики», – пояснил Р. Бортник.

Эксперт называет Налоговый кодекс после внесенных в него изменений «очень плохим техническим документом, разработчиков которого интересовали технические параметры, а не реальная ситуация в экономике».

Впрочем, окончательные выводы относительно будущих налоговых изменений эксперты делать пока не берутся. В чем они сходятся, так это в том, что власть не за те процессы ссорилась между собой, которые нужны украинской экономике. «Сегодня менять ставки, из-за которых ссорятся Минфин и депутаты, на самом деле абсолютно не принципиальный вопрос для населения и бизнеса страны. Значительно эффективнее было бы со стороны власти сосредоточиться на вопросах администрирования налогов и выведении из тени заработных плат, в чем концепции обеих сторон сильно не отличались», – считает руководитель отдела налогового и юридического консультирования KPMG в Украине С. Попов.

«Если двигать ставки (кроме ЕСВ) мы не особо просили, не настаивали, то вот в вопросе администрирования мы ожидаем очень существенное облегчение. И в окончательной версии законопроекта мы еще должны посмотреть, насколько действительно либерализованное администрирование. Например, мы точно не просили вводить квартальные отчеты в части налога на прибыль предприятий, мы хотели, чтобы это оставалось на годовой основе. Квартальные отчеты будут отвлекать ресурс и затягивать администрирование», – рассказывает исполнительный директор Европейской бизнес ассоциации А. Деревянко.

В вопросе ставок существенной либерализацией считают снижение нагрузки на так называемые зарплатные налоги – НДФЛ и ЕСВ. «Для прозрачных, белых предпринимателей, которые платили официальные

зарплаты, это существенное облегчение. Хотя для тех, кто не платил, видимо, это не будет достаточным поощрением вывести зарплаты из тени», – говорит А. Деревянко.

В. Котенко, руководитель отдела налогообложения и юридических услуг ЕУ в Украине, заявил: «...С учетом близости нового бюджетного периода следовало быть максимально осторожным с любыми неоправданными изменениями, касающимися порядка уплаты налогов. К сожалению, такой осторожностью пренебрегают. Пример: намерение восстановить ежеквартальную подачу декларации по налогу на прибыль якобы в обмен на отказ от уплаты авансовых платежей.

Чего еще следует избегать, так это массы поспешных изменений в Налоговый кодекс, призванных вроде бы исправить отдельные “перекосы” или неточности. Из-за спешки такие “благие намерения”, скорее, создадут дополнительную неразбериху и дискомфорт для бизнеса, нежели достигнут поставленной цели».

Пожалуй наиболее однозначно высказался генеральный директор агрокомпании «Нибулон» (крупнейший украинский экспортер зерновых) А. Вадатурский: «Я принципиальный сторонник отмены всех и всяческих льгот для любых отраслей. И аграрная – не исключение. Чтобы построить нормальную страну, в которой можно достойно жить и работать, украинцам надо научиться платить налоги. Мы же гораздо чаще предпочитаем выпрашивать льготы то у правительства, то у стран-соседей, то у международных организаций.

Так нельзя: у нас уникальные природные условия и богатые земли, сейчас открыты границы для наших товаров, но мы все равно надеемся на чью-то поддержку и стараемся как можно меньше заплатить налогов. Поэтому я разделяю и поддерживаю позицию министра финансов Наталки Ярецько и МВФ об отмене особого статуса налогообложения сельхозпроизводителей».

Главный экономист инвесткомпания DragonCapital Е. Белан отмечает: «Если говорить о ставках, то самое важное предложение – это сокращение ЕСВ с сегодняшних 41 % (в среднем) до 22 % и отмена ЕСВ, который уплачивался работником (около 3,6 %). Именно высокая нагрузка на фонд оплаты труда вредит и украинскому, и международному бизнесу в нашей стране. Если посмотреть на рейтинг Doing Business, то по показателю “налоги на труд” Украина занимает четвертое место с конца. По нашим предварительным подсчетам, снижение ЕСВ до 22 % позволит улучшить позицию Украины по компоненту рейтинга “легкость уплаты налогов” на 50 пунктов, до 58 места.

Разумеется, высокие места в Doing Business – не самоцель. Не стоит забывать, что чрезмерная нагрузка на ФОТ приводит к созданию неравных условий для украинских компаний и тенизации зарплат. Бизнес, работающий честно и выплачивающий “белую зарплату”, вынужден платить больше налогов, чем уклонисты. Снижение ставки ЕСВ будет выравнивать конкуренцию и стимулировать к выходу зарплатного фонда из тени,

увеличивая базу налогообложения.

Но снижение ЕСВ приведет к потерям в бюджете в размере около 100 млрд грн и требует компенсаторов. Вместе с тем, мощное лобби вынудило правительство отказаться от одного из таких компенсаторов – идеи реформировать упрощенную систему налогообложения с целью перевести часть бизнеса (не самого мелкого и, по большей части, уже ставшего на ноги) на общую процедуру уплаты налогов. Сохранение упрощенной системы в сегодняшнем виде – это сохранение возможности и дальше минимизировать налоговую нагрузку, используя различные схемы с единым налогом. Опять же, бизнес, который этим пользуется, получает преимущества и может вытеснять с рынка более честных конкурентов.

Также не находят поддержку и другие идеи Минфина наполнить казну: легализовать игорный бизнес, который и так существует вне закона, но при этом не платит налогов вообще, повысить акцизные ставки, увеличить часть прибыли, перечисляемой госкомпаниями в бюджет. Без надежных компенсаторов от идеи снижения ставки ЕСВ придется отказаться или же она будет снижена незначительно, фактически законсервирав сегодняшнее положение дел».

По мнению эксперта инициативы «Нова Країна» Д. Моница, «на текущий момент достигнутый компромисс можно считать неплохим вариантом. Из положительных новаций, заложенных в новый проект налоговой реформы, стоит выделить прописанную прозрачную процедуру автоматического возмещения НДС. Также безусловный плюс – снижение ставки ЕСВ до 22 %.

Из плохого, с моей точки зрения: сохранившееся из правительственного законопроекта слишком большое поднятие акцизов. Есть некоторые вопросы и к нововведениям по рентным платежам. Да, снижение ставки действительно несколько улучшит положение добывающих компаний, но мы с коллегами считаем, что нужно менять не столько ставки, сколько базу налогообложения. Сейчас рента насчитывается на цену передачи, например, газа от добытчика к дистрибьютору, а она часто бывает значительно ниже цены продажи конечным потребителям. В итоге бюджет недополучает значительные суммы».

Вице-президент Всеукраинского аграрного совета М. Соколов не так оптимистичен: «У нас был спецрежим, его нам отменяют и ничего не дают взамен. К чему это приведет? Приведет к тому, что фермер будет вынужден, потеряв эти доходы, повышать цены или отказываться от производства». Эксперт говорит, что в среднем цены на украинские продукты возрастут как минимум на 8 %, зерно – на 20 %. Это серьезный удар по экономике страны, где аграрный сектор составляет треть валютных поступлений и 10 % ВВП.

Грядущее повышение акцизов на спирт прокомментировал экономический эксперт А. Дудчак: «Есть определенный предел повышения акциза на алкогольную продукцию. Он связан со здравым смыслом и с тем, при какой стоимости бутылки водки человек будет переходить от покупки качественного, выпущенного по всем стандартам алкоголя, к самодельной

продукції, которую разливають в частном секторе. Тут не стоить увлекаться и считать, что если мы поднимем на 100 % акциз, то мы будем получать ровно на 100 % больше, чем раньше.

Не всегда есть такая четкая зависимость от увеличения налогов и его собираемости. Однако при нынешней ситуации поводов для радости у населения не так много, так что объемы потребляемого алкоголя снижаться не будут».

В целом же, суммируя сказанное выше, следует отметить, что данные налоговые, несмотря на большой резонанс, изменения носят в основном «косметический» характер с точки зрения налогового реформирования. Соответствующий законопроект был принят именно накануне (и во многом ради) принятия Бюджета-2016, который вызвал еще больший резонанс в обществе и, как предполагается, в следующем году будет корректироваться. И потому отсутствие стабильности, ясности, понимания «единых правил» в сфере налогообложения делают затруднительным прогнозирование тенденций во многих сферах и отраслях отечественной экономики, как и не способствуют заинтересованности потенциальных инвесторов.

І. Рудь, мол. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Батальйон «ОУН»: роль у військових діях та політичних акціях

Батальйон «ОУН» – український добровольчий батальйон, що діє у Донецькій області. Від 12 серпня 2014 р. до квітня 2015 р. дислокувався в с. Піски під Донецьком.

Влітку 2014 р. був сформований зведений «Батальйон територіальної оборони» м. Ніжин. Найбільший до цього часу за чисельністю окремих підрозділ «ОУН» перебував у складі батальйону «Азов». Саме «Азов» розглядався «ОУН» як базовий майданчик для створення окремого батальйону «ОУН» – «Азов-2» («Азов-Січ»). Після відмови в державній реєстрації, Провід ОУН прийняв рішення приєднати батальйон до складу добровольчого українського корпусу «Правого сектору». Назва батальйону була офіційно змінена – з «Ніжин» на «Батальйон ОУН». У серпні 2014 р. добровольчий батальйон «ОУН» відокремився від ДУК ПС у самостійний підрозділ під командуванням М. Коханівського.

9 квітня 2015 р. керівництво ЗСУ прийняло рішення щодо відведення особового складу батальйону ОУН від лінії розмежування в Пісках.

«Перебування добровольчого батальйону ОУН, який офіційно не входить до складу Збройних сил України, на передовій не дозволяло Україні повною мірою виконати мінські домовленості», – ішлося в заяві Міноборони.

В оборонному відомстві запевнили, що це рішення було прийнято «для захисту життя і здоров'я особового складу ЗСУ та безумовного дотримання Мінських домовленостей».

Також у Міноборони поінформували, що особовому складу батальйону запропонували увійти до складу ЗСУ офіційним шляхом.

Командир батальйону М. Коханівський у квітні 2015 р. заявив, що батальйон «ОУН» не підпорядковується нікому (тобто не підпорядковується керівництву ЗСУ). Таке рішення, підкреслив М. Коханівський, було прийняте з огляду на те, що батальйон нібито в брутальній формі роззброїли і вивели (з Пісок), порушивши всі угоди, які керівництво батальйону мало із Збройними силами України. Командир батальйону М. Коханівський зазначив, що від самого початку запропонована ним схема не працювала.

Надалі в батальйоні «ОУН» стався фактичний розкол через домовленості між керівництвом батальйону і Міноборони про входження формування до складу Збройних сил України. Частина батальйону, зберігши шеврони, структуру та ієрархію, увійшла до складу новоствореної 81-ї десантної штурмової бригади. Близько 10 % бійців батальйону з різних причин не побажали бути в складі ЗСУ, вони залишилися в Пісках.

Наприкінці листопада 2015 р. активісти «ОУН» та об'єднання «Революційні праві сили» влаштували безлади біля київського офісу компанії Р. Ахметова «СКМ»: зокрема відбулися зіткнення із силовиками з киданням димових шашок і фаєрів. За словами активістів, після цього на них «чинять тиск» представники чинної української влади, зокрема Президент України П. Порошенко та Прем'єр-міністр А. Яценюк.

Через кілька днів ініціатори акцій проти Р. Ахметова вирішили повідомити суспільство – «чому кілька громадських ініціатив і добровольчих батальйонів різних, по суті, оголосили війну Рінату Ахметову». Глава батальйону «ОУН» М. Коханівський зазначив, що необхідність пояснень викликана тим, що звучить багато звинувачень у тому, що вся ця боротьба проти одного олігарха може бути на користь інших олігархів. «Добровольчий рух “воює” не тільки з Ахметовим, націоналісти протистоять, зокрема, і “режиму Порошенка”, і “внутрішньому окупанту уряду Яценюка”, точно так само, як і з зовнішнім окупантом добровольці воюють на східному фронті», – наголосив М. Коханівський, додавши, що «перемоги на Сході годі чекати, якщо не здолати внутрішнього окупанта в Києві».

М. Коханівський зазначив, що офіційна влада в Києві допускає повернення людей Р. Ахметова в державні органи, не конфіскувала незаконно набуте майно олігарха, а в результаті Р. Ахметов продовжує відправляти гуманітарні конвої на Донбас, а Маріуполь після місцевих виборів, на думку М. Коханівського, навряд чи можна вважати повністю підконтрольним українській владі. Через активну підтримку Р. Ахметовим кандидатів від «Опозиційного блоку» місто потрапляє до рук проросійських сепаратистських сил. Це і зумовило вибір офісів Р. Ахметова як цілі даних акцій в Києві, заявив М. Коханівський.

На початку грудня 2015 р. інформація про батальйон «ОУН» знову активно почала з'являтися в ЗМІ, цьому сприяли гучні заяви керівництва батальйону проти керівництва держави, участь в акціях на підтримку

звичувачених у вбивстві О. Бузини двох активістів А. Медведька та Д. Поліщука й скандал з викраденням картин з голландського музею живопису, до якого нібито був причетний колишній член батальйону та глава його прес-служби Б. Гуменюк.

Ситуація з викраденими картинами почала розвиватися після прес-конференції, на якій голландський консультант з антикваріату, що спеціалізується на відстежуванні «біографій» артефактів, А. Бранд повідомив громадськість, що під час розслідування справи про викрадення 24 робіт голландських живописців XVII ст. і 70 срібних предметів того ж періоду на нього буцімто вийшов такий собі Б. Гуменюк (до квітня 2015 р. заступник командира батальйону «ОУН»), що начебто ще влітку повідомив Посольство Нідерландів, що знає, де твори і буцімто зажадав за них грошову винагороду. Після цього А. Брандт (як стало відомо зі слів експерта) побував у Києві і з'ясував, що до справи причетні «українські націоналісти» та відомі українські політики. Експерт оприлюднив сенсаційну інформацію, яка демонструвала Україну у вкрай негативному світлі і миттєво розлетілася світовими ЗМІ.

Голландський експерт розповів, що Б. Гуменюк повідомив йому, буцімто працює за відсоток на осіб, що «стоять вище». А. Бранд зробив заяву, що одним із двох людей, які послали Б. Гуменюка на переговори, був лідер ВО «Свобода» О. Тягнибок. Крім того, голландець повідомив громадськість, що попри заяви українських посадовців про початок розслідування злочину, провадити його буде важко, бо другою особою, що стоїть за Б. Гуменюком, є нібито колишній глава СБУ В. Наливайченко.

Сам Б. Гуменюк розповів у інтерв'ю Громадському радіо, буцімто є колекція картин, що була в одному з маєтків у передмісті Донецька, про яку відомо мало не з початку конфлікту на Сході України, але от нещодавно надійшла інформація, що це колекція, викрадена в Голландії, і він вирішив повідомити Посольство Нідерландів. Б. Гуменюк підтвердив, що спілкувався з А. Брандом, але не на території посольства. А. Бранд при спілкуванні нібито дякував, погоджувався з тим, що картини нині на ворожій території, дістатися до них проблематично, пропонував винагороду тим, хто врятує твори, а за два дні раптом написав Б. Гуменюку листа, у якому вимагав негайно повернути колекцію і погрожував Інтерполом.

На сьогодні українські високопосадовці нині поставлені у вразливу позицію, вони змушені виправдовуватися, оскільки наразі невідомо, де насправді перебувають твори голландських майстрів і у якому вони стані та наскільки мають причетність до їх можливого викрадення відомі українські політики та власне сам Б. Гуменюк.

Міністр закордонних справ П. Клімкін, коментуючи ситуацію, повідомив: питання повернення колекції прозвучало на найвищому рівні під час недавнього візиту Президента України П. Порошенка до Голландії.

На фоні розгортання скандалу в ЗМІ батальйон «ОУН» зробив заяву на своїй офіційній сторінці в соцмережі Facebook, що Б. Гуменюк наразі не має

жодного стосунку до батальйону, змалювавши в доволі неприємних деталях процес розриву з ним, що відбувся ще навесні.

Як говориться у повідомленні в офіційному Facebook акаунті батальйону «ОУН», Б. Гуменюка було виключено з батальйону «ОУН» на початку березня 2015 р. у зв'язку із систематичним невиконанням наказів. Згодом виявилися численні факти крадіжок, які ця особа вчинила, користуючись службовим становищем. Про обидва факти було повідомлено на веб-ресурсах добровольчого батальйону «ОУН».

Крім того, у зверненні повідомлялося, що добровольчий рух «ОУН», частиною якого є батальйон «ОУН», висловлює глибоке занепокоєння станом розслідування тяжкого злочину (викрадення картин), яке супроводжується такими значними неточностями відносно ключових фігур. Прес-служба батальйону висловила сподівання, що це роз'яснення набуде такого самого широкого розголосу, як і безпідставні звинувачення. Інакше представники «ОУН» вважатимуть, що в рамках інформаційної агресії путінського режиму відбувається чергова атака на імідж національно-визвольного руху України, і ЗМІ Нідерландів всліпу використовуються на користь ворогів Української держави. Також у повідомленні висловлено вимогу офіційних спростувань та вибачень від представника музею Західної Фрісландії А. Бранда за наклеп на добровольчий батальйон «ОУН».

Але крім скандалів з картинами представники батальйону привертають до себе увагу й іншими провокаційними, гучними заявами.

9 грудня в УНІАН відбулася прес-конференція «Цілі та задачі добровольчого руху ОУН». На прес-конференції, крім М. Коханівського, були присутні Б. Тицький, член проводу добровольчого руху ОУН, голова громадської організації «Чорний Комітет», політв'язень; А. Фурманюк, журналіст, політв'язень; В. Придущенко, голова громадського формування «Маріупольська Дружина»; І. Луценко, народний депутат України.

На прес-конференції звучали погрози й звинувачення в бік діючої влади. Зокрема, учасники конференції повідомили громадськість, що в Україні нібито відбувається «геноцид українського народу, усі СІЗО, тюрми заповнені політв'язнями» (на прес-конференції називались дані про затримання більш ніж 1500 осіб), а представники старої влади так і залишилися при владі, починаючи з П. Порошенка і А. Яценюка, які, на думку представників ОУН і учасників прес-конференції, є ворогами. Через певний час дані про прес-конференцію було видалено із сайту УНІАН, що тільки посилило резонанс від заяв.

19 грудня під час акції праворадикалів під прокуратурою Києва після мітингу в столичному парку ім. Т. Шевченка на підтримку звичувачених у вбивстві О. Бузини двох активістів А. Медведька та Д. Поліщука виступив комбат батальйону «ОУН» М. Коханівський. «Ми навчилися скидати президентів і уряди, розпускати парламенти, – підкреслив промовець. – Єдине, чому ми не ще не навчилися, пускати кров нашим кровопивцям, які

сидять у владі. Але ми потроху до цього йдемо. І я вам чесно скажу: коли я чую, що вбили Калашникова, мені стає легше дихати в цій країні». Також він зазначив, що йому стає легше дихати, коли він чує, що «вбили Бузину» і «помер Чечетов». Крім того, М. Коханівський виступив з погрозами на адресу міністра внутрішніх справ А. Авакова та Президента України П. Порошенка.

На думку оунівця, молодь, яка прийшла на акцію, вдихнула повітря свободи і вже не захоче підтримувати владу і її політику. Також він висловив упевненість, що повстання знесе чинних можновладців і встановить, нарешті, «справжню», на погляд М. Коханівського, самостійну соборну українську державу.

М. Коханівський заявив, що лише за таких умов багато українських питань буде вирішено. І тоді точно на свободу вийде «тюремна сотня», яка сидить на Лук'янівці. «Я глибоко поважаю Поліщука та Медведька, цих воїнів. Я розібрався з їхньою справою, вони не вбивали Бузину», – резюмував М. Коханівський

Отже, батальйон «ОУН» є організацією, яка протягом останнього часу є виразником позицій, які поширені в певній частині радикально налаштованих членів суспільства. Погрози і звинувачення на рахунок очільників держави, озвучені керівництвом батальйону, свідчать про наростання протестних настроїв в суспільстві, які вимагають реакції і врахування при прийнятті рішень.

Ситуація з викраденими картинами з голландського музею, до якої начебто має стосунок колишній член батальйону Б. Гуменюк, дає підстави певним силам до обвинувачень всього підрозділу в бандитизмі та криміналі. Однак, незважаючи на скандали й обвинувачення, слід враховувати, що батальйон «ОУН» брав участь у військових діях на Сході України на найскладніших ділянках фронту, допомагає місцевим жителям, і тому діяльність батальйону «ОУН» потребує об'єктивної оцінки (*Матеріал підготовлено з використанням інформації таких джерел:*

<https://www.facebook.com/Батальйон-ОУН-1434842496805156/>

<http://www.informator.su/dobrovolchij-bataljon-oun-sprostuvav-prychetnist-do-kradizhky-kartyn-z-muzeyu-holandiji/>

<http://rian.com.ua/story/20151207/1001633186.html>

<http://intvua.com/news/politics/1431611365-poroshenko-dlya-mene-takiy-zhe-vorog-yak-i-yanukovich---kombat.html>

<http://nv.ua/ukr/ukraine/events/skandal-z-gollandskimi-kartinami-dobrovolets-oun-ozvuchiv-svoju-versiju-84793.html>

<http://litakcent.com/2015/12/10/kateryna-lypa-indiana-dzhons-i-hollandski-skarby-lb-ua/>

<http://korrespondent.eu/poslednie-svodki/svodki/94897>

http://zik.ua/news/2015/12/14/u_drogobytskomu_rayoni_urochysto_vidznachyly_125richchya_andriya_melnyka_653945

http://monavista.ru/news/kombat_oun_pustim_krov_vlasti_i_stanet_legche_dyshat_video/

<http://litakcent.com/2015/12/10/kateryna-lypa-indiana-dzhons-i-hollandski-skarby-lb-ua/>

<http://divannaya-sotnya.com.ua/OUN/prosto-kinuli-skandalna-zayava-kombata-batalyonu-oun.html>

<http://newspravda.com/index.php/polityka/1719-prosto-kinuli-skandal-na-zayava-kombata-batal-jonu-oun.html>)

Економічний ракурс

С. Кулицький, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ, канд. екон. наук

Розвиток економіки України у 2015 р.: попередні підсумки

Традиційно наприкінці року політики, експерти і ЗМІ підбивають підсумки розвитку української економіки за черговий рік. Підсумки, щоправда, попередні, оскільки офіційні дані щодо остаточного результату розвитку всіх сфер вітчизняної економіки у 2015 р. будуть оприлюднені не раніше ніж наприкінці I кварталу 2016 р. Адже, наприклад, згідно з методикою роботи Державної служби статистики (Держстат) України, квартальні дані щодо валового внутрішнього продукту (ВВП) України оприлюднюються на 90 день після закінчення цього кварталу, а місячні дані щодо ВВП Держстат України наразі не розраховує. З різним лагом запізнення публікується й ряд інших офіційних статистичних даних про розвиток вітчизняної економіки. Однак аналіз як уже опублікованої офіційної інформації, так і різноманітних експертних оцінок, оприлюднених ЗМІ, дає можливість зробити певні попередні висновки про розвиток вітчизняної економіки у 2015 р.

Причому зовнішні і внутрішні умови розвитку української економіки у 2015 р. були надзвичайно складними, мали економічний та неекономічний характер. Серед факторів, що найбільше вплинули у 2015 р. на розвиток національного господарства, треба особливо виділити гібридну війну Росії проти України, включаючи й російську військову агресію на Донбасі, та радикальні зміни кон'юнктури міжнародних ринків. Протягом року умови розвитку української економіки істотно змінювалися, причому певною мірою в бік стабілізації і зниження ступеня невизначеності напрямів свого подальшого розвитку. Зокрема, позитивний вплив на перебіг соціально-економічних процесів в Україні мала імплементація положень угоди «Мінськ-2». Усе це відповідним чином вплинуло на економічну діяльність підприємств, населення й державних інституцій і позначилося на динаміці й результатах розвитку вітчизняної економіки.

Зокрема, аналіз динаміки промислового виробництва в Україні протягом 2014–2015 рр. засвідчив, що минулорічний спад промислового виробництва в першій половині нинішнього року змінився стагнацією промисловості, а у другій половині 2015 р. промислове виробництво в Україні поступово почало зростати. Так, за інформацією Держстату України, у жовтні 2015 р., порівняно з попереднім місяцем і жовтнем 2014 р., індекс промислової продукції становив відповідно 107,3 та 95,0 %, а за підсумками січня – жовтня 2015 р. – 84,6 %. У тому числі в добувній промисловості й розробленні кар’єрів за підсумками січня – жовтня 2015 р. порівняно із січнем – жовтнем 2014 р. індекс промислової продукції становив 83,2 %, переробній – 84,7 %, постачанні та розподіленні електроенергії, газу, пари й кондиційованого повітря – 87,3 %.

Щоправда, у галузевому плані динаміка промислового виробництва була вельми нерівномірною. Найбільш наочно ця закономірність проявляється саме на рівні конкретних господарських галузей, а не на рівні згадуваних вище макрогалузевих груп. Причому вирішальний вплив на галузеву диференціацію цього річної динаміки вітчизняного виробництва, вочевидь, справляли згадувані вище військово-політичні та економічні фактори, як-то гібридна війна з боку Росії й конфлікт на Донбасі, несприятлива для українських товаровиробників кон’юнктура світового ринку і значне зниження купівельної спроможності українців через глибоку девальвацію гривні та високу інфляцію.

Зокрема, за інформацією Держстату України, у січні – жовтні 2015 р. порівняно з аналогічним періодом 2014 р. обсяги виробництва у вугільній промисловості, більшість підприємств якої перебуває на окупованій території Донбасу і яка зорієнтована, в основному, на внутрішній український ринок, скоротилися на 42,9 %.

Такі галузі вітчизняної промисловості, як металургійна, хімічна й машинобудування постраждали як від військових дій на Донбасі, так і від несприятливої кон’юнктури міжнародних ринків та від загострення політичних й економічних відносин з Росією. На Донбасі, в основному на окупованих територіях, ряд великих підприємств повністю або частково припинив роботу. Однак і в ряду підприємств на підконтрольних Україні прифронтових територіях Донбасу через бойові дії виникали серйозні проблеми (Детальніше див. матеріал СІАЗ в «Україна: події, факти, коментарі»). – 2015. – № 22). Так, у травні 2014 р. хімічний завод «Северодонецький азот», що перебуває в безпосередній близькості до лінії військового зіткнення, був зупинений через загрозу аварії у зв’язку з бойовими діями. Підприємство дотепер не відновило повноцінної роботи. У багатьох підприємств Донбасу виникли транспортні проблеми. На роботу підприємств означених галузей промисловості, що перебувають за межами Донецької та Луганської областей, бойові дії справляли опосередкований, а тому й значно менший вплив. Однак більшим виявився негативний вплив таких чинників, як несприятлива кон’юнктура міжнародних ринків і загострення політичних й економічних відносин з Росією. У результаті в

січні – жовтні 2015 р. порівняно з аналогічним періодом 2014 р. обсяги виробництва в хімічній промисловості скоротилися на 17,7 %, у машинобудуванні – на 18,2 %, а в металургії – на 18,9 %.

Щоправда, останнім часом ці галузі дещо поліпшили свої результати, що дає підстави сподіватися на відновлення їхнього зростання. Причому кращі успіхи продемонструвала хімічна промисловість. Можливо, це сталося завдяки її зв'язкам із сільським господарством і харчовою промисловістю, які серед галузей вітчизняної економіки нині, мабуть, мають найкращий потенціал розвитку, та одночасній можливості експортувати частину своєї продукції, наприклад мінеральних добрив.

Що ж стосується металургії, то перспективи відновлення в цій галузі виглядали не настільки обнадійливо, як у хімічній промисловості. Адже нинішнього року зберігалася несприятлива для українських металургів кон'юнктура світового ринку, а вітчизняний ринок, попри те що він і раніше для збуту української металургійної продукції фактично був другорядним, також зменшився. Зокрема, за інформацією об'єднання «Металургпром», фактичні дані за дев'ять місяців 2015 р. показують, що обсяги продажу вітчизняних металургійних підприємств усередині країни зменшилися на 21,7 % порівняно із січнем – вереснем 2014 р. В абсолютних цифрах показники виглядають так: 1,96 млн проти 2,5 млн т роком раніше.

Оглядачі ЗМІ звертають увагу на те, що в жовтні Г. Керкхофф, голова економічного комітету World Steel Association (WSA), на конференції в Чикаго (США) спад в українській металургії пояснював насамперед конфліктом на Сході України, що впливає на видиме споживання сталевих продукцій. Зі свого боку Ю. Риженков, голова гірничо-металургійної групи «Метінвест», пов'язує це падіння також і зі зниженням ділової активності в країні в цілому, а не лише із ситуацією на Донбасі. Ідеться насамперед про зменшення попиту з боку основних споживачів металу в Україні – машинобудування та будівництва. На останнє припадає близько половини обсягу споживання сталі в Україні. Деякі фахівці ринку металевих продукцій очікують, що за підсумками 2015 р. споживання сталі в країні може зменшитися на 1 млн т порівняно з попереднім роком.

Певні зрушення на краще останнім часом відбулися і в машинобудуванні. Насамперед у жовтні дещо зріс випуск деяких видів виробничого обладнання. Ряд ЗМІ, з посиланням на інформацію прес-служби асоціації «Укравтопром», повідомили, що в листопаді 2015 р. автовиробництво в Україні зросло на 84,4 % порівняно із жовтнем цього ж року – до 1167 од. Однак на автовиробництво припадає лише порівняно невелика частка вітчизняного машинобудування. Та й зазначене стрімке зростання виробництва протягом поки лише одного місяця відбулося після майже дворічного спаду. У цілому наприкінці 2015 р. в машинобудуванні відбулися деякі зрушення на краще. Однак впевнено говорити про радикальне поліпшення ситуації в цій галузі української економіки поки вагомих підстав немає.

Протягом 2015 р. спостерігалася доволі чітка диференціація і в роботі

промисловості по регіонах України. На тлі загальноукраїнського економічного спаду найбільше скорочення обсягів промислового виробництва у січні – жовтні 2015 р. порівняно з аналогічним періодом попереднього року спостерігалось на підконтрольних Україні територіях Донецької (-37,7 %) і Луганської (-74,0 %) областей.

З іншого боку, на тлі скорочення промислового виробництва в цілому по Україні (-15,4 %) найкращі результати в Україні у 2015 р. продемонструвала промисловість переважно аграрних областей, значна частина якої була пов'язана з переробкою місцевої сільськогосподарської сировини та виробництвом продовольства. Так, за даними Державної служби статистики України, виробництво промислової продукції у січні – жовтні 2015 р. порівняно з аналогічним періодом 2014 р. у Рівненській області зросло на 1,6 %, у Вінницькій – на 6,8 %, у Житомирській – на 8,5 %.

Зіграла свою роль структура промислового виробництва і в поліпшенні функціонування цієї макрогалузі вітчизняної економіки в деяких промислових областях. Так, у IV кварталі 2015 р. результати роботи промисловості у Дніпропетровській, Запорізькій і Одеській областях були кращі, ніж у Харківській. Однак якщо структура промислового комплексу Харківщини визначається саме машинобудуванням, то в інших згаданих областях поряд з машинобудуванням вагома частка виробництва припадає на харчову, а у Дніпропетровській і Запорізькій областях – ще й на металургійну промисловість. Дві ж зазначені галузі вітчизняної промисловості у 2015 р. розвивалися дещо краще, ніж машинобудування в цілому.

Якщо ж оцінювати цьогорічну динаміку промислового виробництва з точки зору функціонування процесу економічного відтворення в Україні, то слід зазначити таке. У вітчизняній промисловості у 2015 р. відносно краще «почувалися» ті галузі, що були орієнтовані саме на виробництво споживчих товарів короткострокового використання і виробництво товарів проміжного споживання. У січні – жовтні 2015 р. їх виробництво становило відповідно 87,5 і 88,6 % від обсягів виробництва за аналогічний період 2014 р. Водночас аналогічні показники з виробництва споживчих товарів тривалого користування та інвестиційних товарів становили 78,1 і 81,0 % відповідно. Щоправда, ближче до кінця 2015 р. ситуація з виробництвом вітчизняною промисловістю інвестиційних товарів дещо поліпшилася. Індекс виробництва цієї категорії товарів у жовтні 2015 р. порівняно з попереднім місяцем становив 104,3 %.

Зазначений стан справ у сфері промислового виробництва України обумовлений таким. На внутрішній ринок вітчизняна промисловість постачає насамперед споживчі товари короткострокового використання. При цьому зниження купівельної спроможності населення негативно позначилося на поставках, а відповідно і на обсягах виробництва таких товарів. З іншого боку, сам характер використання подібних товарів, наприклад продовольства, сприяв підтриманню попиту на них не нижче певного рівня. У 2015 р. українці більше економили на придбанні споживчих товарів тривалого користування. Хоча й у цій категорії товарів, завдяки

здешевленню гривні та значному подорожчанню вільноконвертованої валюти (ВКВ), нечисленні види таких вітчизняних товарів дещо потіснили на українському ринку відповідні іноземні аналоги. Відносно менший спад виробництва промислових товарів проміжного споживання був обумовлений, мабуть, доволі високою часткою у їхній структурі товарів безпосередньо чи опосередковано зорієнтованих на експорт, наприклад залізної руди. Що ж стосується скорочення у 2015 р. виробництва інвестиційних товарів, то до цього вочевидь призвели одночасний спад ділової активності в Україні в цілому, фактичне вилучення з процесу функціонування української економіки, принаймні частини господарства окупованих територій та часткове закриття російського ринку для вітчизняних товаровиробників. Поки доволі важко однозначно визначити, який характер має деяке поліпшення, що намітилося у сфері промислового виробництва наприкінці року: тимчасовий сплеск чи початковий етап усталеної тенденції розвитку.

Узагалі, відносно непогані результати роботи продемонстрував нинішнього року й аграрний сектор економіки. Так, за січень – жовтень 2015 р. індекс обсягу виробництва продукції рослинництва порівняно з відповідним періодом 2014 р. становив 95,8 %, у тому числі в аграрних підприємствах – 96,3 %, у господарствах населення – 95,2 %. Водночас треба брати до уваги, що минулий рік в Україні за погодними умовами був дуже сприятливий для рослинництва в цілому. Тому деяке зниження обсягів виробництва продукції рослинництва у 2015 р. порівняно з попереднім є цілком закономірним. І його радше треба розглядати як наслідок впливу на рослинництво цьогорічних погодних умов, ніж виключно техніко-економічного процесу. Адже й рослинницької продукції в розвинутих країнах зазнає річних коливань саме під дією зміни погодних умов.

З іншого боку, у січні – листопаді 2015 р. індекс обсягу виробництва продукції тваринництва порівняно з відповідним періодом 2014 р. становив 95,3 % (тобто обсяги виробництва скоротилися на 4,7 %), у тому числі в сільськогосподарських підприємствах – 95,5 % (–4,5 %), у господарствах населення – 95,0 % (–5,0 %). При цьому, наприклад, виробництво м'яса в Україні за січень – листопад 2015 р. порівняно з аналогічним періодом 2014 р. зменшилося на 1,5 % (за січень – жовтень скоротилося на 1,8 %), молока було вироблено на 4,3 % менше, а виробництво яєць за звітний період знизилося на 14,5 %. Поголів'я ж великої рогатої худоби станом на 1 грудня 2015 р. скоротилося на 5,3 % (у тому числі корів – на 5,2 %) порівняно з аналогічним періодом 2014 р. Також зменшилося поголів'я свиней на 5,2 %, поголів'я овець і кіз – на 3,6 %, поголів'я птиці всіх видів – на 1,8 %. У сільськогосподарських підприємствах у січні – жовтні 2015 р. порівняно з відповідним періодом 2014 р. обсяг вирощування худоби і птиці скорочено на 0,5 %, у тому числі великої рогатої худоби – на 2,9 %, птиці всіх видів – на 1,6 %, але збільшено вирощування свиней на 2,9 %; відношення обсягу вирощування худоби та птиці до їх реалізації на забій становило 103,8 % (у січні – жовтні 2014 р. – 104,1 %).

Тобто оскільки розвиток вітчизняного тваринництва поки визначається

насамперед попитом внутрішнього ринку, то український ринок і визначає динаміку та структуру зазначеної галузі сільського господарства. Зниження доходів населення і зменшення попиту на продовольчі товари тваринницького походження призвело у 2015 р. до зменшення обсягів виробництва продукції тваринництва. У структурі ж цієї продукції порівняно кращі умови виникли для виробництва відносно більш дешевих її видів. Саме тому, наприклад, на тлі скорочення обсягів великої рогатої худоби збільшилися обсяги вирощування свиней.

Попри деяке скорочення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції в нинішньому році, продаж її на ринку відбувався більш інтенсивно. У результаті загальний обсяг реалізованої аграрними підприємствами власно виробленої продукції за січень – жовтень 2015 р. порівняно з відповідним періодом 2014 р. збільшився на 1,2 %, у тому числі продукції рослинництва – на 3,8 %, тоді як продукції тваринництва зменшився на 5,0 %. Причому середні ціни продажу аграрної продукції сільськогосподарськими підприємствами за всіма напрямками реалізації за січень – жовтень 2015 р. порівняно з відповідним періодом 2014 р. зросли на 54 %, у тому числі продукції рослинництва – на 68 %, тваринництва – на 42 %.

Таким чином, зростання середніх цін продажу сільськогосподарськими підприємствами продукції тваринництва, яка користувалася відносно меншим попитом на внутрішньому й зовнішньому ринках, було близьким до річного рівня споживчої інфляції. Тобто реальні середні ціни продажу продукції тваринництва сільськогосподарськими підприємствами протягом 2015 р. змінилися мало. З іншого боку, значні обсяги експорту з України деяких видів продукції рослинництва, поряд із значним внутрішнім попитом на неї, сприяли формуванню відносно вищих середніх цін продажу продукції рослинництва сільськогосподарськими підприємствами протягом 2015 р.

На 1 листопада 2015 р. у сільськогосподарських підприємствах, крім малих, і підприємствах, що здійснюють зберігання, переробку зернових культур, було в наявності 31,7 млн т зерна (на 6 % більше, ніж на 1 листопада 2014 р.). Безпосередньо в сільськогосподарських підприємствах зберігалось 19,3 млн т зерна (на 10 % більше). Зернозберігаючі та зернопереробні підприємства мали в наявності 12,4 млн т зерна (на 1 % більше), у тому числі зернозберігаючі – 9,6 млн т (на 4 % більше). Запаси насіння соняшнику становили 7,5 млн т (на 12 % більше, ніж на 1 листопада 2014р.), із них безпосередньо в аграрних підприємствах, крім малих, зберігалось 4,6 млн т (на 16 % більше), підприємствах, що здійснюють його переробку та зберігання – 2,9 млн т (на 6 % більше, ніж торік). Як бачимо, на 1 листопада 2015 р. в Україні наявні запаси зернових культур і насіння соняшнику перевищували минулорічні на цю ж дату. Це означає, по-перше, що в Україні і на наступний рік є значний аграрний експортний потенціал. По-друге, сільгоспвиробники притримують свою продукцію, очікуючи більш вигідних умов її продажу. Поки рослинницький сегмент вітчизняного сільського господарства розвивається краще, ніж тваринницький.

У досить важкому становищі залишається вітчизняна будівельна

галузь. Так, у січні – жовтні 2015 р. підприємствами України виконано будівельних робіт на суму 40,6 млрд грн. Але при цьому індекс будівельної продукції в січні – жовтні 2015 р. порівняно з відповідним періодом 2014 р. становив лише 79,2 %. Тобто обсяги будівництва в Україні за десять місяців нинішнього року скоротилися на 20,8 %. Суто економічні причини такої ситуації такі. Значне скорочення доходів населення призвело до різкого зменшення попиту на житло та, відповідно, до скорочення обсягів його будівництва. Нестача ж коштів у державному й місцевих бюджетах україн негативно позначилася на будівництві як об'єктів виробничої та соціальної інфраструктури, так і житла. Нарешті, порівняно низька ділова активність цього року в Україні в цілому негативно позначилася на обсягах будівництва виробничих об'єктів.

Так, протягом I–III кварталів 2015 р. у промисловості України було освоєно капітальних інвестицій на 22,1 % менше, ніж за аналогічний період 2014 р. І хоча в цей же період у сільському господарстві капітальних інвестицій було освоєно на 18,1 % більше, у цілому в українській економіці за I–III квартали 2015 р. було освоєно капітальних інвестицій на 6,0 % менше, ніж за аналогічний період 2014 р. Щоправда, у цілому в українській економіці за I–III квартали 2014 р. було освоєно капітальних інвестицій на 23,0 % менше, ніж за аналогічний період 2013 р. Так що можна говорити про певне відносне поліпшення інвестиційної діяльності в реальному секторі української економіки у 2015 р.

За інформацією Держстату України, у січні – жовтні 2015 р. вантажооборот підприємств транспорту становив 260,2 млрд ткм, або 91,6 %, від обсягу січня – жовтня 2014 р. При цьому основна частина вантажообороту припадала на залізничний транспорт. Залізницями в січні – жовтні 2015 р. було перевезено у внутрішньому сполученні та на експорт 243,0 млн т вантажів, що на 11,9 % менше, ніж у січні – жовтні 2014 р. Так, перевезення цементу знизилося на 2,1 %, хімічних і мінеральних добрив – на 15,2 %, чорних металів – на 16,3 %, коксу – на 17,6 %, будівельних матеріалів – на 17,9 %, нафти й нафтопродуктів – на 23,9 %, кам'яного вугілля – на 27,9 %. Разом з тим відправлення зерна і продуктів його перемелу збільшилося на 18,2 %. По суті на минулорічному рівні перебували обсяги перевезень залізної та марганцевої руди й лісових вантажів.

Скорочення вантажообороту спостерігалось по всіх видах транспорту, крім водного. Зокрема, за січень – жовтень 2015 р. порівняно із січнем – жовтнем 2014 р. вантажооборот водного транспорту зріс на 2,6 %, а обсяг перевезених вантажів – на 13,7 %. При цьому в загальних обсягах перевезень вантажів водним транспортом закордонні вантажі становили 47,8 %. Порівняно із січнем – жовтнем 2014 р. обсяги закордонних перевезень вантажів зменшилися на 6,9 %. У січні – жовтні 2015 р. порівняно із січнем – жовтнем 2014 р. спостерігалось зменшення обсягів перекачування вантажів трубопровідним транспортом. Так, перекачування нафти скоротилося на 0,5 %, аміаку – на 3,5 %, газу – на 5,8 %. Транзит аміаку зменшився на 1,0 %. Разом з тим транзит газу зріс на 0,7 %, нафти – на 0,9 %.

Таким чином, у 2015 р. результати роботи української транспортної системи перебували в чіткій залежності від динаміки вітчизняної економіки та кон'юнктури світового ринку, на який транспортувалися значні обсяги вантажів, у тому числі й іноземних, транзитом через територію України. Утім, якщо порівнювати динаміку розвитку транспортної системи України протягом двох останніх років, то можна вважати, що у 2015 р. її робота поступово поновлювалася. Хоча рівень вантажообороту підприємств транспорту восени 2015 р. ще не досяг рівня показників за аналогічний період 2014 р., однак динаміка вантажообороту протягом 2015 р. була висхідною, тоді як у 2014 р. – спадною.

Попри те що офіційних даних про величину валового внутрішнього продукту України у 2015 р. поки не оприлюднено (технічні причини такої ситуації пояснювалися вище), у ЗМІ з'явилися деякі експертні оцінки цього показника. Поки відомо, що, за інформацією Держстату України, у I кварталі 2015 р. ВВП України скоротився на 17,2 %, у II кварталі – на 14,6 %, у III кварталі – на 7 % (попередня оцінка). Тому, згідно з експертною оцінкою фахівців Міністерства економічного розвитку і торгівлі, за підсумками 2015 р. реальний ВВП України скоротиться порівняно з 2014 р. на 10 % ($\pm 1\%$). Такий прогноз базується на експертній оцінці уповільнення падіння вітчизняної економіки, яке спостерігається у другій половині 2015 р. Причому, за оцінками фахівців Міністерства економічного розвитку і торгівлі, скорочення ВВП України лише трохи більше ніж на половину обумовлюється власне виключенням з господарського життя Української держави частини Донецької та Луганської областей. Решта скорочення ВВП обумовлена іншими чинниками, включаючи й кон'юнктуру світового ринку. Фахівці ж Національного банку України очікують, що за підсумками 2015 р. реальний ВВП України скоротиться порівняно з 2014 р. на 11,5 %.

Істотні зрушення протягом 2015 р. відбулися в українській зовнішній торгівлі. І хоча повні й остаточні дані Державної служби статистики України поки оприлюднені лише за I–III квартали 2015 р., однак їх аналіз дає доволі повне уявлення про характер змін, що відбувалися в цій сфері за 2015 р. у цілому. Так, згідно з даними за дев'ять місяців 2015 р., сукупна вартість експорту українських товарів і послуг порівняно з аналогічним періодом 2014 р. скоротилася на 30,6 %, у тому числі сукупна вартість експорту українських товарів зменшилася на 32,7 %, а сукупна вартість експорту українських послуг скоротилася на 21,1 %. Що ж стосується сукупної вартості імпорту товарів і послуг в Україну, то за дев'ять місяців 2015 р. порівняно з аналогічним періодом минулого року вона зменшилася на 31,4 %, у тому числі сукупна вартість імпорту товарів в Україну скоротилася на 33,6 %, а імпорту послуг – на 20,8 %. В абсолютному обчисленні обсяги експорту товарів з України за січень – вересень 2015 р. становили 28 млрд 113,3 млн дол., а імпорту товарів в Україну – 27 млрд 376,3 млн дол. Сукупна ж вартість експорту послуг з боку України протягом зазначеного періоду становила 7 млрд 020,5 млн дол., тоді як вартість їх імпорту – 3 млрд 785,5 млн дол.

Основу товарної структури українського експорту становили недорогоцінні метали та вироби з них – 26,6 %, продукти рослинного походження – 19,8 механічні й електричні машини – 10,1 % (продукція ж машинобудування в цілому – 11,8 %), мінеральні продукти – 8,6 %, жири та олії тваринного або рослинного походження – 8,0 %, готові харчові продукти – 6,3 % і продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості – 5,9 %. Як бачимо, нинішнього року сукупна продукція сільського господарства та харчової промисловості посіла перше місце у вітчизняному експорті (34,1 %), тоді як гірничо-металургійний комплекс з виробництва чорних металів, який раніше очолював вітчизняний експорт, перемістився на друге місце (31,4 %). Вельми вагомим змін останнім часом, особливо під впливом політичних чинників, зазнала географічна структура українського експорту. Так, за підсумками січня – вересня 2015 р. порівняно з аналогічним періодом 2014 р. частка Російської Федерації в сукупній вартості експорту українських товарів зменшилася на 6,7 в. п. (з 19,5 до 12,8 %). Зокрема, у Росію за січень – вересень 2015 р. було експортовано українських товарів на 3612,4 млн дол., або на 55,6 % менше, ніж за аналогічний період минулого року. Водночас збільшилася частка Європейського Союзу (на 1,3 в. п.). Таким чином, у 2015 р. продовжилася трансформація географічної структури експорту українських товарів, що почалася в попередні роки. Зокрема, відбувалося зростання ролі країн ЄС і Азії для збуту продукції українських експортерів на тлі зниження ролі країн СНД, насамперед Росії.

Що ж стосується структури закупівель товарів за кордоном, то в січні – вересні 2015 р. мінеральні продукти становили 32,7 % від сукупної вартості імпорту товарів в Україну, механічні й електричні машини – 15,6 %, продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості – 13,5 %, полімерні матеріали, пластмаси і вироби з них – 7,1 %, недорогоцінні метали та вироби з них – 5,4 %, засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби – 4,3 %, готові харчові продукти – 4,2 %. Також вагомим змін останнім часом зазнала й географічна структура імпорту товарів в Україну. Наприклад, за дев'ять місяців 2015 р. сукупний обсяг імпорту товарів з країн ЄС становив 11 148,1 млн дол., або 40,7 % від загального обсягу імпорту товарів в Україну, хоча він і зменшився проти дев'яти місяців 2014 р. на 28,2 %. З іншого боку, за підсумками січня – вересня 2015 р. порівняно з аналогічним періодом 2014 р. частка Російської Федерації в сукупній вартості імпорту товарів в Україну зменшилася на 5,5 в. п. (з 25,5 до 20,0 %).

Вагоме місце у вітчизняній зовнішньоекономічній діяльності посідають експортно-імпортні операції у сфері послуг. За дев'ять місяців 2015 р. найбільші обсяги експорту послуг припадали на транспортні послуги, які займали 55,3 % від загального обсягу експорту послуг, послуги у сфері телекомунікацій, комп'ютерні та інформаційні послуги – 15,8 %, послуги з переробки матеріальних ресурсів – 11,4 % і ділові послуги – 8 %. Найбільшу ж частку в загальному обсязі імпортованих Україною послуг за дев'ять місяців 2015 р. становили транспортні послуги – 21,8 %, послуги, пов'язані з фінансовою діяльністю – 16,6 %, державні та урядові – 15 %, ділові – 13,3 %,

послуги, пов'язані з подорожами – 12,9 %, послуги у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні – 10,1 %.

Згідно з інформацією Державної служби статистики України, зовнішньоторговельний баланс України за січень – вересень 2015 р. зведений з профіцитом 3,24 млрд дол., що на 12,4 % менше показника за відповідний період минулого року (3,7 млрд дол.). Однак форма обліку Держстатом України вітчизняної зовнішньої торгівлі є неповною стосовно дрібного бізнесу. Утім ці аспекти вітчизняної зовнішньої торгівлі враховуються Національним банком України при складанні платіжного балансу України. Зокрема, дані НБУ враховують неформальну торгівлю і приватний туризм. Саме ж ці напрями вітчизняної зовнішньоекономічної діяльності формують додаткові потоки імпорту товарів і послуг в Україну. Відповідно до опублікованої НБУ статистики платіжного балансу, негативне сальдо зовнішньої торгівлі України за дев'ять місяців 2015 р. становило 0,44 млрд дол., що в 6,7 раза краще за аналогічний показник дев'яти місяців 2014 р. (Детальніше див. матеріал СІАЗ в «Україна: події, факти, коментарі»). – 2015. – № 23). Враховуючи відносне зменшення обсягів імпорту енергоносіїв восени 2015 р. порівняно з аналогічними періодами в попередні роки та збереження доволі високого обмінного курсу долара США і євро, які стримують імпорт товарів та послуг як таких, можна припустити, що сальдо зовнішньої торгівлі України за підсумками 2015 р., навіть з урахуванням згадуваної вище діяльності вітчизняного дрібного бізнесу, буде збалансованим (тобто дорівнюватиме 0) або навіть позитивним.

Доволі різноплановим й неоднозначним був у 2015 р. розвиток фінансової системи України. Хоча в цілому стан її протягом цього року поліпшувався. Так, аналіз фінансових результатів діяльності великих і середніх підприємств України за січень – вересень 2015 р. говорить про зменшення частки збиткових підприємств до 39,8 проти 44,2 % за аналогічний період 2014 р. Причому цей процес спостерігався в усіх основних галузях української економіки – у промисловості, сільському господарстві, будівництві, оптовій і роздрібній торгівлі та на транспорті. Виключенням була хіба що фінансова і страхова діяльність.

Після зимово-весняного (у лютому – квітні) сплеску цін протягом 2015 р. інфляція в Україні поступово сповільнювалася. Зростання індексу споживчих цін (ІСЦ) у цей період було обумовлено зниженням курсу гривні по відношенню до долара США й підвищенням цін (тарифів) на житло, воду, електроенергію, газ та інші види палива. З травня 2015 р. динаміка споживчих цін в Україні стала більш врівноваженою. У липні, серпні й жовтні на споживчому ринку України була зафіксована дефляція. І якщо така літня дефляція, у цілому, є традиційною через наповнення вітчизняного продовольчого ринку продукцією власного нового врожаю, то жовтнева дефляція, мабуть, стала наслідком низької купівельної спроможності українців. Не виключено, що якби у вересні не було підвищено тарифи на електроенергію для населення, то дефляція була б зафіксована і в цьому місяці. У листопаді ж 2015 р. ІСЦ становив 102,0 %, з початку року –

142,3 %. Тому за підсумками 2015 р. ІСЦ може становити 144–145 %.

З іншого боку, індекс цін виробників промислової продукції (ІЦВ) в Україні в листопаді 2015 р. становив 100,1 %, з початку року – 125,0 %. Причому, на відміну від споживчих цін, динаміка цін виробників промислової продукції була більш нерівномірною. Це, вочевидь, було обумовлено тим, що коливання зазначених цін, на відміну від споживчих цін, прямо чи опосередковано значно більшою мірою перебувало під впливом кон'юнктури світового ринку. Особливо це стосується цін на продукцію добувної промисловості й тарифів (цін) на газ, електроенергію та опалення житла. До кінця року ситуація в цій сфері істотно вже не зміниться. Тому індекс цін виробників промислової продукції за підсумками 2015 р. навряд чи відрізнятиметься від показника за січень – листопад на 1–2 % у той чи той бік.

У 2015 р. надзвичайно важливим досягненням Кабінету Міністрів, Національного банку України за підтримки Міжнародного валютного фонду стала стабілізація курсу гривні. На тлі стрімких лютого-березневих коливань подальшу цьогорічну динаміку курсу української національної валюти в цілому можна вважати доволі стабільною. Подібна стабільність курсу гривні сприяла поступовому поліпшенню протягом 2015 р. і стану вітчизняної банківської системи, хоча, звичайно, до повного її відновлення ще далеко.

Так, за даними Національного банку України, обсяг депозитів фізичних осіб у національній валюті без урахування коштів у банках, які визнано неплатоспроможними й перебувають у стадії ліквідації, у листопаді 2015 р. збільшився на 1,8 % – до 169,6 млрд грн. Обсяг депозитів фізичних і юридичних осіб у національній валюті за місяць збільшився на 0,6 % (з початку року зменшився на 0,5 %) – до 364,0 млрд грн. Обсяг депозитів в іноземній валюті за листопад 2015 р. зменшився на 1,4 % (з початку року – на 28,6 %) – до 13,9 млрд дол. США (у доларовому еквіваленті), у тому числі фізичних осіб – на 2,3 % (з початку року – на 33,1 %) – до 9,2 млрд дол. США, юридичних осіб збільшився на 0,5 % (з початку року зменшився на 17,7 %) – до 4,7 млрд дол. США. Обсяг депозитів фізичних осіб в іноземній валюті без урахування коштів у банках, які визнано неплатоспроможними та перебувають у стадії ліквідації, у листопаді зменшився на 0,7 % – до 8,6 млрд дол. США.

Таким чином, можна говорити, що восени 2015 р. довіра населення до вітчизняної банківської системи поступово почала відновлюватися. При цьому оглядачі ЗМІ наголошують, що останнім часом населення більше продає іноземної валюти банкам, ніж купує її. Це, разом із згаданим вище скороченням обсягів депозитів фізичних осіб в іноземній валюті, по суті, вказує насамперед на перерозподіл запасів іноземної валюти серед різних верств населення, а не на зменшення обсягів запасів іноземної валюти в Україні.

У листопаді 2015 р. залишки за кредитами в національній валюті збільшилися на 0,1 % (з початку року зменшилися на 14,9 %) – до

462,2 млрд грн за рахунок зростання кредитів, наданих юридичним особам, на 0,1 % (з початку року зменшилися на 12,3 %) – до 382,4 млрд грн і кредитів, наданих фізичним особам, на 0,3 % (з початку року зменшилися на 25,4 %) – до 79,8 млрд грн. Залишки за кредитами в іноземній валюті за місяць не змінилися (з початку року зменшилися на 19,8 %) і становили 24,0 млрд дол. США (у доларовому еквіваленті), у тому числі юридичних осіб зменшилися на 0,1 % (з початку року на 15,9 %) – до 19,9 млрд дол. США, фізичних осіб збільшилися на 0,8 % (з початку року зменшилися на 34,7 %) – до 4,1 млрд дол. США.

Таким чином, протягом більшої частини 2015 р. обсяги кредитування і юридичних, і фізичних осіб в Україні зменшувалися, особливо кредитування в іноземній валюті. Причому кредитування фізичних осіб зменшувалося більш швидкими темпами, ніж кредитування юридичних осіб. Тобто можна говорити, що в цілому внутрішній ринок споживчих товарів мав меншу кредитну підтримку, ніж виробництво проміжних та інвестиційних товарів в Україні. Хоча деякі оглядачі ЗМІ вважають, що збільшення сум банківських кредитів пов'язана з тим, що валютні кредити перераховують у гривневій за новим курсом. Визнаючи певну поширеність такої практики, зазначимо, що не вона визначала динаміку кредитування в Україні протягом 2015 р. Аналіз інформації НБУ і ЗМІ говорить про те, що наприкінці 2015 р. з'явилася тенденція до нарощування кредитування.

Причому якщо наприкінці 2015 р. спостерігалось деяке зниження відсоткових ставок за депозитами й кредитами у гривні, то відсоткові ставки за депозитами і кредитами в іноземній валюті у цей же період зросли. З одного боку, здешевлення кредитів у національній валюті має позитивно впливати на кредитування підприємств, що працюють виключно на внутрішньому українському ринку. З іншого – подорожчання запозичень в іноземній валюті стримує експорт українських товарів і послуг.

Повідомлялося також, що Національний банк України протягом листопада 2015 р. набув у власність державні облігації України, номінальна вартість яких становить 5,5 млрд грн (з початку року – 74,6 млрд грн). Обсяг продажу цінних паперів України з портфеля НБУ в листопаді 2015 р. за номінальною вартістю становив 0,07 млрд грн (з початку року – 1,59 млрд грн). Загалом з початку року до державного бюджету України було залучено 10,0 млрд грн і 0,64 млрд дол. США. Середньозважена дохідність облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП) за результатами аукціонів з їх первинного розміщення з початку року становила відповідно в національній валюті 17,00 % річних, у доларах США – 8,74 % річних. Також з початку року для збільшення статутних капіталів банків та інших юридичних осіб було здійснено випуск ОВДП на загальну суму 33,5 млрд грн (з них 3,8 млрд грн – АБ «Укргазбанк»; 29,7 млрд грн – НАК «Нафтогаз України»). Також у листопаді 2015 р. було здійснено випуск ОВДП з метою надання кредиту Фонду гарантування вкладів фізичних осіб на загальну суму 5,5 млрд грн із середньозваженою дохідністю 11,07 % річних (з початку року – 32,5 млрд грн із середньозваженою дохідністю 11,61 % річних).

У цілому, протягом 2015 р. Національний банк більше купував державних облігацій України, ніж їх продавав. Таким чином, НБУ, по суті, підтримував на належному рівні ліквідність української економіки та стабільність вітчизняної банківської системи. Щоправда, подібне монетарне розв'язання поточних соціально-економічних проблем України, яке є цілком прийнятним на сучасному етапі розвитку суспільства, водночас створює певні потенційні загрози для розвитку вітчизняної економіки в майбутньому.

Протягом 2015 р. поступово поліпшувалася ситуація і з міжнародними резервами України, які, за оперативними даними НБУ, станом на 1 грудня 2015 р. становили 13 147,95 млн дол. США. Причому, як наголосив Прем'єр-міністр України А. Яценюк, це на 7 млрд дол. більше, ніж на початок 2015 р. Щоправда, значною мірою такого результату було досягнуто завдяки підтримці МВФ та інших кредиторів. Водночас треба наголосити, що зазначена сума наявних міжнародних резервів України достатня для фінансування імпорту товарів і послуг в Україну (за нинішнього їхнього рівня) протягом більше ніж чотирьох місяців, тоді як міжнародно визнана мінімальна величина такого нормативу становить три місяці. Звичайно, у міру виходу вітчизняної економіки з кризового стану зростатимуть й обсяги імпорту товарів і послуг в Україну. Однак, як свідчить вітчизняний досвід, поліпшення економічної ситуації супроводжується також і збільшенням надходження в країну іноземної валюти, а отже, і покращенням можливостей збільшення обсягів міжнародних резервів України. Збільшення міжнародних резервів НБУ разом з поступовим поліпшенням сальдо вітчизняної зовнішньої торгівлі та інвестиційної ситуації в Україні сприяли істотному покращенню платіжного балансу України у 2015 р. Зокрема, дефіцит поточного рахунку платіжного балансу скоротився до 1,5 % ВВП у 2015 р. після дефіциту в 5,3 % ВВП у 2014 р. і 16,5 % ВВП у 2013 р.

За інформацією Державної фіскальної служби, доходи зведеного бюджету України за січень – листопад 2015 р. становили 522 млрд грн, або на 36,7 % більше, ніж за аналогічний період 2014 р. При цьому доходи державного бюджету становили 432,6 млрд грн, а до місцевих бюджетів надійшло 89,4 млрд грн. У результаті індикативні показники Міністерства фінансів України було виконано на 102,5 %. Слід звернути увагу на те, що темпи зростання доходів державного бюджету протягом 11 місяців 2015 р. були нижчі за темпи зростання споживчих цін, але вищі за темпи зростання цін виробників. Таким чином, можна вважати, що завдяки доходам державного й місцевих бюджетів одержувачі бюджетних коштів далеко не повністю могли компенсувати зростання своїх витрат, обумовлених інфляцією в Україні. З іншого боку, підприємства, які одержували оплату своїх товарів і послуг за рахунок державного й місцевих бюджетів, могли отримати певні додаткові доходи, оскільки індекс цін виробників був нижчим за темпи зростання бюджетних доходів.

Великим фінансово-економічним успіхом українського уряду можна вважати досягнення домовленості з міжнародними кредиторами стосовно умов реструктуризації українського зовнішнього боргу, згідно з якими борги

на суму в 3 млрд дол. було списано, а виплати за рештою боргу з відсотками перенесено на 2019–2027 рр. І хоча у ЗМІ можна натрапити на критичні зауваження щодо умов реструктуризації означеного боргу, утім слід визнати, що фінансова система й економіка України в цілому на найближчу перспективу отримали необхідну їй підтримку. Причому реструктуризація зовнішнього боргу не лише сприяла поліпшенню стану державних фінансів у 2015 р. і створила певні умови для подібного поліпшення у 2016–2018 рр., а й позитивно вплинула на фінансово-економічну репутацію України у світі. Зокрема, ЗМІ повідомили, що наприкінці листопада міжнародна рейтингова агенція Moody's Investors Service слідом за міжнародними рейтинговими агенціями Fitch і Standard&Poors покращило оцінку боргових паперів України на одну сходинку – з дефолтного рівня Ca до високо ризикованого рівня Caа3, а прогноз динаміки оцінки змінився з «негативного» на «стабільний». Трохи пізніше міжнародне рейтингове агентство Standard&Poor's Ratings Services підтвердило довгостроковий кредитний рейтинг України на рівні В-/В, а також рейтинг у національній валюті на рівні uaBBB- зі стабільним прогнозами щодо рейтингів. Оглядачі ЗМІ вважають, що рішення міжнародних рейтингових агенцій вказують на позитивні зміни в українській економіці.

Щоправда, у 2015 р. не вдалося розв'язати проблему погашення російського кредиту, отриманого за домовленістю В. Януковича і В. Путіна у грудні 2013 р. Російська сторона спочатку не пристала на ті умови реструктуризації українських зовнішніх боргів, на які погодилися інші міжнародні кредитори, наполягаючи на тому, що цей український борг перед Росією є не комерційним, а суверенним державним. Потім російська сторона висунула свої умови погашення зазначеного боргу. Зокрема, Росія запропонувала розстрочити платіж по боргу України на 2016–2018 рр. по 1 млрд дол. на рік. З цим уже у свою чергу не погодилася Україна. Нагадаємо, що українська позиція з цього питання полягала в тому, що російський кредит треба реструктуризувати на тих самих умовах, що й інші міжнародні комерційні запозичення України, оскільки Україна вважала, що його слід розглядати як комерційний. Водночас Росія вважала, що гарантувати погашення українського боргу були повинні США, Європейський Союз чи якийсь міжнародний фінансовий інститут. Росії відмовили в таких гарантіях. У результаті президент Росії В. Путін доручив міністрові фінансів РФ подати до суду на Україну за несплату боргу за облігаціями на 3 млрд дол., які Україна відмовляється погашати без реструктуризації. Нещодавно ж у ЗМІ з'явилося повідомлення про те, що Рада директорів Міжнародного валютного фонду визнала означений український борг перед Росією державним, а не приватним. Утім, в українському суспільстві вельми поширена думка про те, що ніяких боргів Росії – як державі-агресору – повертати не треба, а навпаки, треба вимагати від неї компенсації завданих Україні збитків. Причому рішення Кабінету Міністрів України про замороження повернення Росії не лише згаданої позики на 3 млрд дол., а й кредитів, отриманих свого часу від російських

банків Південним машинобудівним заводом і Укравтодором на суму 582 млн дол., не лише фактично створює нові умови розвитку фінансової ситуації в Україні в найближчому майбутньому, а й відповідає переконанням значної частини українців. Таким чином, реальне розв'язання проблеми умов погашення Україною згаданої вище російської позики фактично перейшло принаймні на 2016 р.

У цілому розвиток економіки України у 2015 р. був вельми неоднозначним, що й обумовило розбіжності в експертних оцінках його характеру. Одні експерти вважають, що хоча під кінець року темп падіння українського ВВП й сповільнився, але криза свого «дна» ще не досягла. Інші експерти, причому не лише вітчизняні, дотримуються більш оптимістичних оцінок. Так, на думку більшості спікерів і учасників X Українського інвестиційного саміту, організованого Adam Smith Conferences, що відбувся у Лондоні на початку грудня 2015 р., українській владі вдалося стабілізувати ситуацію в економіці, попри збройний конфлікт на Сході України та несприятливу кон'юнктуру на зовнішніх ринках. Це ж, звичайно, вселяє надію та може свідчити про початок відновлювального зростання української економіки (*При підготовці роботи були використано такі джерела інформації: Державна служба статистики (<http://www.ukrstat.gov.ua>); Національний банк України. Офіційне інтернет-представництво (<http://www.bank.gov.ua>); Західна інформаційна корпорація (<http://zik.ua>). – 2015. – 17.11; 8, 11.12; Зеркало недели (<http://zn.ua>). – 2015. – 23.11; Корреспондент.net (<http://ua.korrespondent.net>). – 2015. – 9.12; Левый берег (<http://lb.ua>). – 2015. – 20.11; 9, 18.12; Мінпром (<http://minprom.ua>). – 2015. – 8.12; Обозреватель (<http://obozrevatel.com>). – 2015. – 25.11, 14.12; УРА-Информ (<http://ura-inform.com>). – 2015. – 11.12; BBC Україна (<http://www.bbc.com>). – 2015. – 9.12; From-UA (<http://www.from-ua.com>). – 2015. – 9.12; UBR (<http://ubr.ua>). – 2015. – 3.12).*

Наука – суспільству

До 100-річчя НАН України

Основні напрями діяльності НАН України

Вітчизняні біохіміки відсвяткували святкують два ювілеї – 130 років від дня народження видатного українського вченого, одного із засновників української біохімічної школи й патріарха світової нейрохімії, талановитого педагога, популяризатора та організатора науки, відомого громадського і політичного діяча академіка О. В. Палладіна і 90 років від часу офіційного заснування Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України.

Установу, що отримала назву Українського біохімічного інституту

Народного комісаріату УРСР (згодом – Інституту біохімії АН УРСР) і стала першою галузевою установою на теренах колишнього СРСР, було засновано 1925 р. у Харкові – на базі науково-дослідної кафедри Медичного інституту – з ініціативи та за безпосередньої участі професора (а пізніше – академіка) О. В. Палладіна. У грудні 1931 р. інститут увійшов до складу Академії наук УРСР і переїхав з Харкова до Києва.

Директором інституту – від дня заснування до 1969 р. – був академік О. В. Палладін (до своєї смерті 6 грудня 1972 р. він обіймав посаду почесного директора). Надалі установу очолювали академіки АН УРСР В. О. Беліцер (1969–1972 рр.), М. Ф. Гулий (1972–1979 рр.), В. К. Лішко (1977–1988 рр.), академік НАН України С. В. Комісаренко (1989–1992), член-кореспондент НАН України Г. В. Донченко (1993–1998 рр.). Із травня 1998 р. донині директором установив друге є академік НАН України С. В. Комісаренко.

У перший рік роботи науковцями установи було започатковано здійснення різнопланових і досить плідних досліджень з таких актуальних на той час напрямів, як біохімія харчування (зокрема, біохімія гіпо- і авітамінозних станів організму), біохімічна статика і динаміка центральної і периферичної нервової системи, біохімія м'язової діяльності, біохімія і функціональні зміни внутрішньоклітинного проміжного обміну, біохімія залоз внутрішньої секреції та гормонів. Вагомі теоретичні та практичні результати цих досліджень стали основою перспективного наукового напрямку – функціональної біохімії та її невід'ємної частини – функціональної нейрохімії. Саме вони принесли славу українській школі функціональної біохімії та її засновнику – академіку О. В. Палладіну.

На перше десятиріччя функціонування інституту припадає становлення і бурхливий розвиток української біохімічної науки. До досліджень, здійснюваних у стінах установи, було залучено як здібних аспірантів, так і ретельно відібраних талановитих науковців, які згодом стали кандидатами й докторами наук, дійсними членами та членами-кореспондентами академії наук, керівниками інститутів, науково-дослідних лабораторій, кафедр біохімії, засновниками відомих нині наукових шкіл.

Під час Другої світової війни – у вересні 1941 р. – Інститут біохімії було евакуйовано до м. Уфа, де на базі Башкирського санітарно-бактеріологічного інституту співробітники Інституту біохімії АН УРСР продовжували роботу під керівництвом О. В. Палладіна. Зусилля наукового колективу було сконцентровано на дослідженнях із проблем біохімії зсідання крові, зокрема на вивченні кровоспинної та загоювальної дії аналогів вітаміну К – метилнафтохінону (вітаміну К₃) і його водорозчинного препарату – «Вікасолу». За короткий час було налагоджено розширене виробництво цих препаратів на Уфимському вітамінному заводі та широке використання їх у фронтових і тилових лікувальних установах. Згодом «Вікасол» став відомим фармацевтичним препаратом, який широко використовували в терапевтичній, хірургічній і гінекологічній практиці. Принципово важливим результатом створення аналога вітаміну К було відкриття можливості одержання синтетичних вітамінів, які, з огляду на

тогочасні особливості харчування та клінічну практику мали значні переваги порівняно із природними сполуками.

Після повернення до Києва в травні 1944 р. колектив інституту відновив дослідження у традиційних для нього та української біохімії напрямках – у галузі О. В. Палладін (на фото – в центрі) зі співробітниками Інституту біохімії – в лабораторії Уфимського заводу(під час евакуації до м. Уфа) динамічної та функціональної біохімії. В установі було додатково створено нові лабораторії – лабораторії біохімії нервової тканини, біохімії м'язової тканини, біохімії окислювальних процесів, вітамінів, гормонів, ферментів (ензимів). Із часом до досліджень у цих напрямках приєдналися роботи в галузі біохімії протеїнів, біохімічної фармакології, біохімії нуклеїнових кислот, молекулярної імунології, біохімії ліпідів.

Розширення проблематики здійснюваних інститутом досліджень, підвищення їх методичного і науково-технічного рівня зумовило перехід від органно-клітинного до клітинно-субклітинного і суборганоїдного, а пізніше – й до молекулярного рівнів.

На цьому етапі особливу увагу було приділено дослідженню прижиттєвого оновлення протеїнів, нуклеїнових кислот, вітамінів та інших метаболітів в онтогенезі, а також за різних патологічних станів організму за допомогою «мічених атомів». Останніми роками до них додалися здійснювані з використанням «культури клітин» дослідження сигнальних механізмів передачі інформації і регуляції обміну окремих молекулярних систем у клітинах.

Вказані дослідження очолювали спершу корифеї української біохімії – академік АН СРСР і АН УРСР О. В. Палладін, академіки АН УРСР В. О. Беліцер, М. Ф. Гулій і Р. В. Чаговець, член-кореспондент АН СРСР і АН УРСР Д. Л. Фердман. Пізніше ці та деякі інші напрями досліджень продовжували (або продовжують і зараз) та успішно розвивали учні й послідовники видатних учених – академіки НАН України В. К. Лішко, Г. Х. Мацука, С. В. Комісаренко, Д. О. Мельничук,

С. О. Костерін, члени-кореспонденти НАН України Н. М. Гула, Г. В. Донченко, Е. В. Луговської, М. В. Скок та багато докторів і кандидатів наук. В Інституті біохімії імені О. В. Палладіна НАН України сформувалися й нині розвиваються численні наукові школи, а саме: біохімія нервової системи, або ж нейрохімія (засновники – О. В. Палладін, В. К. Лішко, Я. В. Белік, Н. Г. Гіммельрейх, Т. О. Борисова), біохімія м'язів (Д. Л. Фердман, М. Д. Курський, С. О. Костерін), біохімія вітамінів і коензимів (О. В. Палладін, С. І. Винокуров, Р. В. Чаговець, В. П. Вендт, О. Г. Халмурадов, Г. В. Донченко, М. М. Великий), регуляція метаболізму, біосинтез протеїнів і ліпідів (М.Ф. Гулій, Д. О. Мельничук, Н. М. Гула, М. П. Дмитренко), структури і функції білка, або ж протеїнів (В. О. Беліцер, Т. В. Варецька, Е. В. Луговської), біохімія ферментів, або ензимів (О. С. Циперович, С. О. Кудінов, Т. В. Гриненко), молекулярна імунологія, або біохімія імунітету (С.В. Комісаренко, М. В. Скок, Д. В. Колибо).

Від часу заснування інституту і дотепер його співробітники беруть

активну участь у підготовці наукової молоді – від школярів і студентів до спеціалістів вищої кваліфікації (кандидатів і докторів наук). Підтримка талановитих молодих учених є одним із пріоритетних напрямів роботи керівників установи. Для координації роботи з науковою молоддю при вченій раді інституту створено постійно діючу комісію на чолі із заступником директора з наукової роботи академіком НАН України С. О. Костеріним, а також раду молодих учених і постійно діючий інститутський семінар, на якому розглядаються актуальні питання сучасної біохімії. На базі Інституту працює філія кафедри біохімії ННЦ «Біологія» Київського національного університету ім. Тараса Шевченка – «Біотехнологія», – яка готує бакалаврів і магістрів із цієї спеціальності. Важливу роль у пропагуванні досягнень науки і техніки серед шкільної молоді відіграє «Університет юних біохіміків» (Мала академія наук м. Києва), базовою організацією якого є Інститут біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України.

Інститут має власний науковий журнал, відомий в усьому світі, – «Український біохімічний журнал» (тепер – The Ukrainian Biochemical Journal), створений О. В. Палладіним у 1926 р. під назвою «Наукові записки Українського біохемічного інституту». Крім того, з 2008 р. на базі установи видається журнал «Біотехнологія» (виходить під назвою *Biotechnologia Acta*), присвячений сучасному і важливому напрямку в науці. Обидва часописи реферуються або індексуються основними реферативними виданнями світу.

Окрім декількох сотень опублікованих монографій, збірників праць, підручників, оглядів, наукових статей, енциклопедичних та історичних довідок, співробітниками інституту отримано понад 300 авторських свідоцтв і патентів на винаходи, зокрема на такі, як: засіб припинення кровотеч і прискорення загоєння ран («Вікасол»), білкові кровозамінники (БК-8) та білкові препарати системизидання крові (фактори VIII і IX), протипухлинний препарат «Мєбіфон», антиалкогольний препарат «Мєдихронал», вітамінно-мінеральні комплекси з вітаміном D3 для лікування остеопорозу і кісткової системи в цілому («Відеїн»), водорозчинний препарат вітаміну D3 для немовлят, «Кальмівід-М», «Мєбівід»), препарат для підвищення життєстійкості організму «Мєтовітан», тест-система для діагностики загрози тромбоутворення, імунодіагностичні тест-системи для скринінгу протидифтерійного імунітету, набори високоефективних добавок до кормів сільськогосподарських тварин тощо.

Фахівці установи отримали низку принципово нових результатів, які сприяють створенню нових біотехнологій, розробці аналітичних приладів нового покоління, біосенсорів, способів хімічної модифікації біологічно активних речовин природного походження, розробці тестів для вдосконалення діагностики і лікування різних захворювань людини. За останні роки в інституті створено унікальну колекцію гібридом – продуцентів моноклональних антитіл для діагностики системи гемостазу, туберкульозу, діабету, кашлюка та деяких інших захворювань. На сьогодні дослідження в Інституті біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України здійснюються в 10 наукових відділах і шести лабораторіях за такими

основними напрямками:

- дослідження структури, фізико-хімічних властивостей і біологічних функцій складних білкових та надмолекулярних систем;
- вивчення молекулярної організації метаболічних процесів і механізмів їх регуляції біологічно активними речовинами;
- розробка біотехнологій і нанобіотехнологій для медицини, сільськогосподарства, екології та промисловості (*Інститут біохімії імені О. В. Палладіна НАН (України)*<http://www.nas.gov.ua/UA/news/Pages/contents.aspx?ffn1=ID&fft1=Eq&ffv1=2617>).

Корпоративне співробітництво

6–8 жовтня 2015 р. у Національній бібліотеці України ім. В. І. Вернадського (НБУВ) відбулася Міжнародна наукова конференція «Бібліотека. Наука. Комунікація», традицію проведення якої було започатковано ще 1989 р. Організаторами заходу виступили, крім НБУВ, Інформаційно-бібліотечна рада НАН України, Асоціація бібліотек України, Українська бібліотечна асоціація та Рада директорів наукових бібліотек та інформаційних центрів академій наук – членів Міжнародної асоціації академій наук.

У роботі конференції взяли участь понад 170 фахівців бібліотечно-інформаційної сфери України, Королівства Данія, Великої Британії, Республіки Білорусь, Республіки Молдова та Киргизької Республіки. Під час пленарного засідання переважну більшість виступів було присвячено проблемам розвитку сучасних бібліотек, розширенню їх функцій і напрямів роботи, а також новим можливостям бібліотек в умовах так званого постіндустріального (або ж інформаційного) суспільства та цифрової культури.

У своєму вступному слові голова Інформаційно-бібліотечної ради НАН України, почесний директор НБУВ академік О. С. Онищенко підкреслив, що процеси цифровізації дають змогу бібліотекам формувати необмежений за обсягом інформаційний ресурс, інтегрувати у фондів всі види інформації на всіх наявних її носіях і забезпечувати доступ читача до будь-якої відкритої інформації в будь-якому місці планети.

Реалізація цих можливостей, на думку вченого, передбачає поєднання здобутків цифрової культури з надбаннями культури рукописного і друкованого слова, а також готовність бібліотек до результативної конкуренції з різноманітними інформаційними службами, аналітичними центрами тощо.

Генеральний директор НБУВ член-кореспондент НАН України В. І. Попик наголосив на наявності нагальної потреби пошуку нових стратегій інформаційно-бібліотечної діяльності. За його словами, одним з

найважливіших напрямів у цій справі є розвиток координації, кооперації й інтеграції зусиль не лише між самими бібліотеками, а й бібліотек – із іншими учасниками комунікативних процесів. Цілями таких процесів, як зазначив науковець, мають бути передусім розбудова масштабних освітніх і культурологічних ресурсів та розгортання електронних бібліотек.

Свої міркування щодо вирішення винесених на розгляд учасників конференції проблем висловили також зарубіжні гості. Зокрема, директор Центральної наукової бібліотеки ім. Якуба Коласа (Мінськ, Республіка Білорусь), кандидат історичних наук О. І. Груша зазначив, що, попри численні дискусії щодо багатофункціональності бібліотек як причини розпорошення діяльності останніх, основними функціями зазначених закладів залишаються інформаційна, комунікативна, просвітницька та освітня – решта ж є лише їх складовими.

Про особливості розвитку та змін публічних бібліотеках Данії, Великої Британії та Канади розповів учасникам конференції професор Королівської школи бібліотекознавства та інформатики Х. Ельбесхаузен. Гість зауважив, що бібліотеки цих країн переживають нелегкі часи, дедалі частіше стикаючись із проблемами економічного, концептуального і професійного характеру. Однак особливо гострими, на думку професора, є проблеми ефективного управління персоналом і розробки чіткої концепції розвитку бібліотек з метою створення умов для посилення їх позицій.

Х. Ельбесхаузен підкреслив, що сучасні публічні бібліотеки мають виконувати додаткову функцію – стати соціокомунікаційними осередками, які розвиватимуть міжкультурне розуміння, реагуватимуть на різноманітні суспільні тенденції та братимуть активну участь у розробленні освітніх програм.

Заступник директора з наукової роботи Інституту проблем реєстрації інформації НАН України член-кореспондент НАН України А. А. Крючин присвятив свій виступ ювілею Українського реферативного журналу (УРЖ) «Джерело», якому в листопаді виповнюється 20 років. Коротко розповівши присутнім про ідею та мету створення журналу і проаналізувавши структуру та змістове наповнення його перших номерів, доповідач наголосив, що видання стало потужним інформаційним ресурсом національного рівня, адже щороко публікує близько 40 тис. рефератів статей з наукових збірників, журналів, монографій – переважно в галузі медицини, економіки, культури, науки й освіти.

Учасники конференції виступали з доповідями та брали участь у дискусіях у межах роботи семи секцій. Особливу увагу було приділено таким актуальним питанням сьогодення, як стратегія розвитку бібліотечної сфери та пріоритети формування національного науково-інформаційного простору; інформаційно-комунікаційна діяльність бібліотек, інтеграція й кооперація їх зусиль між собою та з установами науки, освіти, культури й інформаційними центрами України; партнерство й ефективність в організації ресурсів наукової бібліотеки; розбудова цифрових та електронних бібліотек, впровадження новітніх бібліотечних технологій і сервісів; місце й роль

бібліотек як суспільно-інформаційних центрів наповнення соціальних комунікацій; розвиток і ефективне використання результатів бібліометричних і наукометричних досліджень; удосконалення бібліографічної діяльності бібліотек у системі науково-інформаційного обслуговування користувачів.

Важливе місце при виголошенні й обговоренні доповідей учасники заходу відвели питанням збереження, дослідження та актуалізації вітчизняної історико-культурної спадщини в інтелектуальному і духовному житті суспільства. Фахівці обговорили також результати й завдання книгознавчих досліджень бібліотечних фондів і їх введення у науково-інформаційний простір, проблеми формування, документного складу та інформаційного потенціалу наукової архівної спадщини, питання ролі бібліотек як інтеграторів і поширювачів біографічного знання, біобібліографічної інформації. Не залишилися поза увагою дослідників і традиції, інновації та перспективні завдання збереження й реставрації бібліотечних фондів.

За підсумками конференції було ухвалено низку важливих рішень. Зокрема, учасники заходу в цілому схвалили підготовлений Міжвідомчою робочою групою Міністерства культури України за участі представників Української бібліотечної асоціації проект Стратегії розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 року «Якісні зміни бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України», визначивши при цьому необхідність його подальшого доопрацювання й фахового обговорення. З метою забезпечення останнього запропоновано організувати у IV кварталі 2015 р. проведення на базі НБУВ відповідного круглого столу. Одним з важливих результатів міжнародної конференції став підготовлений проект рекомендацій щодо здійснення першочергових заходів задля забезпечення пріоритетного розвитку інформаційно-бібліотечної галузі та розбудови національного науково-інформаційного простору. Він містить, серед іншого, низку пропозицій щодо вдосконалення української нормативно-правової бази (передусім законів України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», «Про науково-технічну інформацію», «Про авторське право і суміжні права», «Про наукову і науково-технічну діяльність») (*Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського*) (<http://www.nbuv.gov.ua/node/2459>).

* * *

Відбулась V Міжнародна конференція з космічних технологій у Дніпропетровську за участю вчених та інженерів з-понад 20 країн. На превеликий жаль, Україна тимчасово втратила свої космічні засоби, розташовані у Євпаторії в Криму. Опрацьовуються питання використання унікальних пристроїв Центру космічного зв'язку (ЦКЗ) у Золочеві, що має дві великі приймально-передавальні станції з антенами діапазону «С» (25 та 32 метри) та дві станції з антенами діапазону «Ки» (5 м та 7 м.). Його вже відвідало кілька делегацій вітчизняних учених.

Україна також має Радіоастрономічний інститут НАНУ, Головну астрономічну обсерваторію НАНУ, Інститут космічних досліджень НАН

України та НКА України і, нарешті, Національний центр управління та випробування космічних засобів. Зараз розглядаємо питання, якими саме програмами завантажити ці установи, у тому числі у контексті співпраці зі світовими та європейськими партнерами. Адже подібних можливостей для дослідження космосу не так багато у світі.

ДКАУ уклало угоду з НАНУ про розширення співробітництва. Розглядається можливість розгортання наукового майданчика у Львові для співробітництва з Європою. Там маємо комунікації, науковий потенціал, а також можливості створити філії європейських партнерів. Львів набагато зручніший у цьому контексті, ніж Харків чи Дніпропетровськ.

В Україні є низка галузевих навчальних закладів. Насамперед, це Дніпропетровський національний університет, Харківський авіаційний інститут, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут», Київський національний авіаційний університет і національний університет ім. Тараса Шевченка, Житомирський військовий інститут ім. Сергія Корольова, є астрономічні кафедри в Ужгородському та Одеському університетах та ін. Сьогодні запущено перший студентський космічний наносупутник. Агентство приділятиме багато уваги українському студентству. ДКАУ має домовленість із НТУУ «КПІ» про співпрацю. Ідеться про координацію та спільні проекти в космічній галузі, виробництво нових наносупутників, пікосупутників тощо (*Державне космічне агентство України*

(<http://www.nkau.gov.ua/nsau/newsnsau.nsf/HronolU/0E5CA45965F3474DC2257E6C0035F88F?OpenDocument&Lang=U>). – 2015. – 22.06).

Наука України сьогодні

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти

Украина свернула все научные проекты с Российской Федерацией. Об этом во время украинско-французского форума заведений высшего образования и науки сообщил заместитель министра образования и науки Украины М. Стриха.

До прошлого года главным партнером по научному сотрудничеству была Россия. После военной агрессии Украина должна свернуть все научные проекты с РФ, ведь бессмысленно поддерживать отношения со страной и способствовать ей в научных открытиях, которые потом тебя же убивают, подчеркнул М. Стриха.

Поэтому, по словам М. Стрихи, стратегическими научными партнерами Украины являются Франция, Германия, Польша, страны Балтии, Австрия и США (*Главком* (<http://glavcom.ua/news/303558.html>). – 2015. – 23.06).

* * *

23 червня 2015 р. у Міністерстві освіти і науки відбувся українсько-французький форум закладів вищої освіти. Під час заходу перший заступник міністра І. Совсун та заступник міністра М. Стріха дали спільну прес-конференцію з представниками французької делегації. Також українською та французькою сторонами було підписано меморандум про співпрацю та 15 договорів про співпрацю між вітчизняними та французькими вищими навчальними закладами.

І. Совсун зазначила, що візит французької делегації став можливим завдяки домовленостям, яких було досягнуто між Президентом Французької Республіки Ф. Олландом та Президентом України П. Порошенком під час візиту до Франції Президента України.

Також перший заступник міністра наголосила на важливості співпраці та обміну досвідом між Україною та Францією в галузі освіти і науки. «Багато змін, які зараз відбуваються в Україні, дуже співзвучні тим, які відбувалися у Франції. Ми можемо багато чому навчитися у наших зарубіжних колег, вивчаючи як подібні реформи відбувалися у їх системі вищої освіти», – зазначила І. Совсун. Співпраця також важлива для інтеграції української освітньої системи у європейський освітній та науковий простір

Радник Президента Французької Республіки з питань освіти, вищої освіти та наукових досліджень В. Берже зазначив, що міжнародна співпраця в галузі науки і освіти є одним із пріоритетів президента Французької Республіки. За його словами, Україна входить до десяти країн, обраних Президентом Франції як найбільш пріоритетні у співпраці в науково-просвітницькому напрямку. «Метою нашої спільної роботи є посилення обміну досвідом в сфері освіти і науки, розвиток програм обміну між нашими двома країнами студентів і науковців, аби вони могли спільно працювати та навчатись», – підкреслив В. Берже. Також важливим напрямом роботи є поглиблення співпраці між вищими навчальними та науково-дослідними закладами України і Франції.

Заступник міністра освіти і науки М. Стріха зазначив, що, підписавши угоду про асоційовану участь у науково-іноваційній програмі Європейського Союзу «Горизонт 2020», Україна вступила у європейський дослідницький простір, у рамках якого міжнародні консорціуми України, у тому числі і з Францією, набувають особливої ваги. М. Стріха запевнив, що ця зустріч матиме велике значення не лише для української та французької науки, а й для європейської науки в цілому.

Генеральний директор з питань досліджень Міністерства національної освіти, вищої освіти та наукових досліджень Р. Жоне зазначив, що угоди, які були підписані між університетами України та Франції, окрім традиційних фізики та математики, включають нові напрями співпраці – філологію, науки про довкілля, суспільні та гуманітарні науки (*Урядовий портал (http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=248267867&cat_id=244277212). – 2015. – 23.06*).

* * *

Директор Державного фонду фундаментальних досліджень України (ДФФД) Б. Гриньов підписав Угоду щодо створення Асоційованої міжнародної лабораторії в галузі фізики високих енергій «Розробка детекторних систем для експериментів на прискорювачах та технологій для фізики прискорювачів» (LIA IDEATE).

Під егідою цієї угоди науковці з України та Франції, вже починаючи з 2015 р., можуть спільно працювати в лабораторіях, наукових інститутах та вищих навчальних закладах обох країн над дослідженнями у сфері ядерної фізики, медицини, лазерних технологій, в рамках виконання спільних проектів пов'язаних з розробкою різних детекторів для прискорювача великого андронного колайдера в рамках роботи з ЦЕРН.

ДФФД, вже маючи багаторічний досвід роботи з Національним центром наукових досліджень Франції (CNRS), зі свого боку буде надавати грантову підтримку українським ученим, науковим інститутам, вищим навчальним закладам за всіма вищезгаданими напрямками.

Угода підписана на чотири роки і в разі успішної співпраці може бути продовжена.

Крім ДФФД Угоду також підписали: Національний центр наукових досліджень Франції (CNRS), Комісаріат ядерної та відновлювальних енергій (СЕА), Національна академія наук України, Університет Париж 11, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка та Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна.

Підписання Угоди щодо створення Асоційованої міжнародної лабораторії в галузі фізики високих енергій «Розробка детекторних систем для експериментів на прискорювачах та технологій для фізики прискорювачів» (LIA IDEATE) надасть можливості розвитку української науки та сприятиме її інтеграції у європейський простір (*Державний фонд фундаментальних досліджень України (http://www.dffd.gov.ua/index.php?option=com_k2&view=item&id=128:23-chervnia-2015-roku-v-ramkakh-frantsuzko-ukrainskoho-universytetskoho-forumu-dyrektor-derzhavnoho-fondu-fundamentalnykh-doslidzhen-ukrainy-dffd-borys-viktorovych-hrynov-pidpysav-uhodu-shchodo-stvorennia-asotsiivanoi-mizhnarodnoi-laboratorii-u-haluzi-f&Itemid=508&lang=ua). – 2015. – 24.06).*

Перспективні напрями розвитку української науки

В середині юня в Николаеве состоялась Всеукраинская научно-практическая конференция «Литературная Николаевщина: актуальные проблемы сохранения культурно-исторического наследия».

Задача архивов – не только комплектовать документы официальные, государственных учреждений. Есть общественные организации, политические партии, есть выдающиеся деятели науки, искусства, культуры. Проблема сохранения культурного наследия подтолкнула николаевских

архивистов к тому, чтобы провести конференцию. Первоначальная маленькая идея круглого стола переросла в солидный форум.

Очень широко на этом научном форуме были представлены николаевцы: поэты Д. Креминь, В. Качурин, профессор ЧГУ им. Петра Могилы А. Пронкевич, историки В. Щукин, Е. Горбуров, председатель библиотечной ассоциации Т. Роскина и др. Все николаевские вузы приняли участие в конференции, все библиотеки города, представители краеведческого музея, литераторы, критики, филологи.

На конференции прозвучали интересные выступления, обогатившие опытом всех участников, более того – развернулись масштабные дискуссии, которые способствовали рождению идей и истин. К примеру, очень бурно обсуждали, по каким канонам определять личность, достойную «остаться в истории». Одни предлагали подходить к этому вопросу избирательно – отдавать преимущество достойнейшим николаевцам, единодушно признанным городской громадой. Мнение других: сохранять архивы всех без исключения деятелей, ибо время переменчиво – история сама решит, кто достоин популяризации, а кто – нет. Мы же не имеем права утратить ни одного имени, поэтому пусть лучше документы лежат на архивных полках и ждут своего часа.

О фондах личного происхождения, которые хранятся в Николаевском областном архиве, на конференции рассказала Л. Левченко. Эти фонды включают не только рукописи авторов, там могут быть любые документы, эпистолярное наследие, переписка с издательствами, дневники. Иногда человек при жизни не в состоянии издать свою книгу, но, благодаря сохраненной в архиве рукописи, произведение будет опубликовано спустя годы.

Бывает, что человек становится коллекционером, всю жизнь собирает документы по определенной теме, и эта коллекция тоже может храниться у нас в архивном фонде личного происхождения, – рассказывает Лариса Левченко. Яркий пример тому – писатель-краевед из Горловки В. Цыганов, который ведет огромную работу, разыскивая во всей Украине материалы о воинах Великой Отечественной войны, о николаевских «ольшанцах». Вот уже 3–4 года подряд он привозит огромные сумки с подлинными документами, фотографиями и передает нам на хранение.

Очень «дисциплинированы» в вопросах сдачи документов в архивные фонды – известные краеведы, историки Ю. Крючков и В. Никитин. А вот, к сожалению, «литературных архивов» Э. Январева, В. Качурина, В. Пучкова и других литераторов пока нет. По завершении конференции обещали серьезно заняться передачей архивных материалов издатель И. Гудым и ученый-искусствовед В. Малина. Архивисты сделают экспертизу ценностей, обговорят условия хранения: например, любой документ можно выдать владельцу по первому же требованию.

Наиболее известным фондом личного происхождения, который хранится в архиве, является фонд композитора, историка Н. Аркаса. Есть фонды писателей Н. Богомолова и М. Божаткина (машинописные и рукописные

тексты, рецензии, газетные статьи, переписка).

Наследие журналиста А. Колесника, помимо всего прочего, включает рукописи неизданных книг о докторе Касьяне и истории николаевской почты. Наибольшее количество документов составляет фонд публициста, критика, педагога А. Топорова – 430 единиц.

Большую ценность составляют также фонды актрисы М. Васильчиковой, директора историко-археологического музея С. Гайдученко, скульптора О. Здоховского и др. (*Христова Н. Архивы хранят прошлое, а думают о будущем // Вечерний Николаев (<http://www.vn.mk.ua/stories.php?id=25371>). – 2015. – 23.06 (№ 67).*)

Аерокосмічна і авіаційна галузі

Голова Державного космічного агентства України О. Уруський: Час розвернути голови зі сходу на захід.

Відбулися певні зміни. У травні затверджено стратегію космічної діяльності України на період до 2022 року, де чітко визначили пріоритети. Зокрема, у стратегії зазначено, що заплановано в найближчі 2–3 роки здійснити запуск трьох космічних апаратів.

Перший, це український науково-технологічний супутник Мікросат-М із бортовою апаратурою «Іоносат-Мікро». Космічний апарат вивчатиме сонячно-земні зв'язки, збиратиме дані для прогнозування космічної погоди та землетрусів. Цей проект розглядаємо як міжнародний, оскільки в ньому беруть участь, крім українських учених, інженери та фахівці з інших країн, у тому числі Польщі та Болгарії. Запуск планується на кінець 2016 – початок 2017 року.

Наступні два – це космічні апарати дистанційного зондування Землі Січ-2-1 (запуск заплановано на 2017 р.) та Січ-2М (запуск заплановано на 2018 р.). Січ-2-1 оснащений апаратурою свого попередника Січ-2, але із суттєвими змінами обладнання, яке себе негативно зарекомендувало, на обладнання інших виробників, переважно європейських партнерів.

На супутнику Січ-2М планується встановити апаратуру високої розрізняювальної здатності. Перелічені заходи заплановані як у рамках діючої загальнодержавної космічної програми України, так і наступної – на період 2018–2022 рр., над розробкою якої ми починаємо працювати вже цього року. Поза межами бюджетного фінансування ми плануємо до кінця цього року здійснити запуск супутника зв'язку Либідь, а також ведемо пошук нових партнерів для запуску наступного супутника Либідь-2, що передбачається у 2019–2020 рр.

Проект Либідь-2, на відміну від попередника, передбачає використання платформи українського виробництва. Платформа для першого супутника зв'язку була розроблена російськими компаніями. Усе це передбачено стратегією та змінами до загальнодержавної космічної програми України, які ми захищатимемо на засіданні уряду та під час парламентських слухань.

Україна привезла до Ле Бурже пропозиції щодо інвестиційних проектів. Зокрема, ракети-носії легкого класу, проекти, пов'язані з «Повітряним стартом», які ми вже обговорюємо з потенційними партнерами. Стратегія визначає розробку і виробництво ракет-носіїв виключно на комерційній основі, тому паризький авіакосмічний салон й використовуємо для пошуку нових партнерів.

Крім того, пропонуємо низку розробок, що стосуються рідинних двигунів малої тяги, маршових двигунів виробництва Державного конструкторського бюро «Південне» ім. М. К. Янгеля. У цьому сенсі кілька українських компаній у рамках салону проводять переговори. Присутні тут представники вітчизняних підприємств космічного приладобудування, які також шукають партнерів. Зокрема, це КП СПБ «Арсенал», ДП ВО «Київприлад», ДНВП «Об'єднання «Комунар» та ін. Маємо унікальні інвестиційно-комерційні пропозиції щодо створення космічного буксира.

У рамках програми «Горизонт 2020» у розділі «Космос» ідеться про налагодження нових коопераційних зв'язків і якомога ширше залучення вітчизняних інститутів, підприємств до цього процесу. Зрозуміло, що за окремими напрямками продовжуватимемо конкурувати. Європейці дивляться на нас із обережністю, оскільки Україна спроможна розробляти і ракетноносії, і ракетні двигуни, і космічні апарати. Проте існує багато сфер, де можемо співпрацювати. Наприклад, проект «Вега» є одним із прикладів дієвого співробітництва з Європейським космічним агентством (ЄКА). Усі наші зустрічі, які проводили у Ле Бурже, зокрема, з керівництвом Французького центру космічних досліджень (CNES), ЄКА, Німецького аерокосмічного центру (DLR) демонструють зацікавленість у співпраці з Україною, бажання допомагати нам на шляху щодо членства в ЄКА.

Співпраця з європейськими партнерами починається з невеликих проектів. Це виробництво приладів, що встановлюються на борт космічних апаратів, це можуть бути елементи ракет-носіїв, невеликі двигуни коригування, управління тощо. Найбільшу зацікавленість з боку європейців спостерігаємо в сегменті space resources та space technologies. Це те, що маємо вже сьогодні. З часом кількість та масштаби проектів збільшаться. А з набуттям Україною членства в ЄКА співпраця не лише зміцниться, а й поглибитися.

Після підписання угоди про співробітництво (з ЄКА) необхідно пройти кілька етапів. Зокрема, підголівка угоди про визнання України як держави, що співпрацює з ЄКА. У даний час формуються директиви і делегація. Згодом будуть сформовані робочі групи за напрямками, що становлять інтерес і у такий спосіб буде реалізоване співробітництво.

Польща йшла до цього понад 10 років. Україна започаткувала процес співробітництва у 2008 р. Гіпотетично, і згідно з нашою стратегією, це може відбутися до кінця 2022 р.

Україна прагне до більш широкої співпраці з національним космічним агентством США (NASA). Україна співпрацює з американським агентством у рамках проекту Міжнародної космічної станції (МКС), у якому Україна

постачає частину обладнання для її функціонування. Зокрема, це стосується ракет-носіїв, систем стикування тощо. Зараз виключно через NASA координуємо постачання цього обладнання. Через зрозумілі обставини, які викликані діями Росії, співробітництво з нею практично призупинено, за виключенням мирного космосу у рамках міжнародних проектів. Це вимагає координації з нашими західними партнерами, і з NASA зокрема.

Крім того, ми співпрацюємо зі США по проекту «Антарес», у якому Україна постачає першу ступінь ракети-носія, що у тому числі, використовується як транспортний засіб для вантажів, призначених для МКС. Зараз маємо певну паузу, пов'язану з відмовою двигуна. Незабаром буде оголошено новий тендер, і українська сторона сподівається, що компанія-партнер виграє його та започатковане співробітництво продовжиться.

Україна також покладає великі надії на низку інвестиційних проектів з модифікації «Циклон-4», які ми могли б реалізовувати з американською стороною за певної координації NASA. Сподіваємося, що майбутній візит керівництва агентства стане новим поштовхом для взаємовигідного співробітництва.

Співробітництво з Бразилією переживає не найкращі часи. Бразильська сторона поки що чіткої відповіді про готовність продовжувати цей масштабний проект не дала. З іншого боку, відновлений процес перемовин і консультацій на урядовому рівні, оскільки до цього тривалий час комунікація не відбувалася. Україна зацікавлена в продовженні проекту. Наша позиція полягає в тому, що вклавши значну частину коштів у цей проект, абсолютно нераціонально є його припиняти. Бразильська сторона готується прийняти остаточне рішення. Скажу відверто, на нас чекають складні перемовини.

Станом на сьогодні з обох боків вкладено паритетну вартість у статут цієї міжнародної компанії в рамках проекту. Сума близька до 235 млн дол. США. Бразильська сторона внесла кошти шляхом прямих інвестицій, а українська – взяла кредит під державні гарантії, які змушені повертати з державного бюджету з відсотками.

Інша частина, яку ми вкладали поза цим, – це кошти на виготовлення ракети-носія, вони мають суто українське походження.

Бразильська сторона лише відповіла, що такий стан речей пов'язаний із внутрішньою ситуацією в державі. Насправді там все складно, є соціальні протести, корупційні скандали тощо. Можливо бразильські партнери потребують паузи, щоб переосмислити співпрацю. Але обидві сторони чудово усвідомлюють, що час працює проти них (*Державне космічне агентство України* (<http://www.nkau.gov.ua/nsau/newsnsau.nsf/HronolU/0E5CA45965F3474DC2257E6C0035F88F?OpenDocument&Lang=U>). – 2015. – 22.06).

* * *

После старта на ракете-носителе Vega спутник был доставлен на свою позицию в 786 км от Земли. Sentinel будет собирать данные о

планете в рамках программы Copernicus. В рамках европейской программы наблюдения за Землей Copernicus с космодрома Куру во Французской Гвиане запущен спутник Sentinel-2A. 23 июня, он был выведен на орбиту на ракете-носителе Vega. Через 55 минут после старта 1140-киллограммовый спутник был доставлен в пункт назначения на расстоянии около 786 км от Земли, информирует news.eizvestia.com.

До 2021 г. Еврокомиссия и Европейское космическое агентство (ESA) планируют запустить в общей сложности десять спутников Sentinel, которые будут собирать обширные данные о Земле, в частности, об окружающей среде, климате и безопасности.

Таким образом эксперты надеются расширить возможности оказания быстрой помощи при различных катастрофах, более эффективно реагировать на неурожай или структурные проблемы и получить больше информации о развитии городов. ЕС обещает размещать большую часть полученной информации в свободном доступе.

Это уже второй выведенный на орбиту спутник Sentinel. Первый был запущен в апреле 2014 г., третий планируется вывести на орбиту в середине 2016-го
*(Экономические известия
(http://news.eizvestia.com/news_technology/full/727-raketa-s-ukrainskim-dvigatелем-uspeshno-vyvela-na-orbitu-sputnik-sentinel-2a). – 2015. – 23.06).*

Практичні впровадження науково-дослідних і проектно-технічних напрацювань

Компания «Фармак» запустили новый лабораторно-технологического комплекса R&D в Киеве и планах начать выпуск новейших наукоемких лекарств, соответствующих требованиям GMP. Сумма инвестиций составила более 100 млн грн, которые планируют окупить в течение следующих 2–3 лет, сообщает пресс-служба компании.

Новый комплекс даст возможность проводить качественную разработку и оперативно выводить новые препараты на рынок. Выпуск аналогов новейшего поколения позволит «Фармак» осуществить важное импортозамещение – заполнить нишу импортных лекарств Украины отечественными аналогами.

«Идея создания лабораторно-технологического комплекса с опытно-промышленным участком была частью плана по объединению R&D функций и закрытия разрыва, который существовал между разработкой и производством. Сейчас под одной крышей разместились автоматизированное оборудование, воспроизводит промышленные схемы в миниатюре, и мощный арсенал современных приборов по исследованию физико-химических процессов. В результате мы получили научно-исследовательский полигон для испытания новых и совершенствование существующих технологий готовых лекарственных средств», – рассказал А. Гой, руководитель департамента исследований и разработки.

Лаборатории оснащены высокотехнологичным оборудованием таких мировых производителей, как Glatt, SBM, Urlinski, Belimed, De Ditrich, Gea, Sartorius, Malvern Instruments и др. Проект разрабатывала украинская компания «Унитехнологии Юэй» совместно с проектно-конструкторским отделом «Фармак».

Отдельные лабораторно-производственные участки комплекса позволяют осуществлять разработки и наработки твердых лекарственных форм и асептических жидких лекарственных форм в соответствии с требованиями GMP. На сегодня в лабораторно-технологическом комплексе уже производятся клинические и регистрационные серии; а также происходит наработка экспериментальных серий, количество которых сейчас составляет более 150.

«Фармак» является одной из крупнейших фармацевтических компаний Украины, занимает 5,6 % рынка Украины в целом и 16,4 % среди лекарственных препаратов отечественного производства. Производственные мощности компании рассчитаны на производство 933 млн таблеток, 200 млн драже, 106 млн капсул, 4 млн туб, 41 млн полиэтиленовых флаконов, 14 млн шприцев, 197 млн единиц других жидких форм в год (*Лівий берег* к(http://economics.lb.ua/business/2015/06/23/309126_farmak_otkril.html). – 2015. – 23.06).

Інноваційні розробки та технології

Специалисты Национального научного центра «Харьковский физико-технический институт» разработали первую ядерную установку мирового значения. Установка «Источник нейтронов» позволит Украине проводить современные исследования в различных областях науки и техники. Так, на установке можно будет нарабатывать практически весь спектр радиоизотопов, используемых в настоящее время в медицине и промышленности.

Председатель Харьковской областной государственной администрации И. Райнин встретился с руководящим и научным составом ННЦ «ХФТИ» и ознакомился с программами и проектами, которые реализуются учеными. Особое внимание руководитель ХОГА уделил вопросу воплощения передовых достижений науки и инженерии в область практической медицины. Речь идет о технологии раннего распознавания, диагностики и лечения онкологических заболеваний, в том числе современным методом пучковой лучевой терапии.

Ход работ по сооружению «Источника нейтронов» И. Райнин взял под личный контроль.

Генеральный директор ННЦ «ХФТИ», академик НАН Украины, доктор физико-математических наук, профессор И. Неклюдов выразил искреннюю благодарность руководителю ХОГА за участие в работе Центра и поддержку. Предложения и пожелания ученых по поручению губернатора взяты на

контроль. Председатель ХОГА поручил специалистам провести соответствующую работу и координацию усилий с учеными и практиками института.

В рамках режима нераспространения ядерного оружия ННЦ «ХФТИ» работает в области ядерного экспортного контроля путем выполнения научной экспертизы, а также по вопросам учета, контроля и модернизации систем физической защиты ядерных материалов. Установку «Источник нейтронов» харьковские ученые разработали и создают совместно с Аргонской национальной лабораторией США (*STATUS QUO* (http://www.sq.com.ua/rus/news/vlast/24.06.2015/istochnik_nejtronov_zapustyat_v_noyabre/nauk/)). – 2015. – 24.06).
